

РИЗНИЦА УМНЕ СВЕТАОСТИ

Поводом отварања Народне библиотеке

ИСТОРИЈА Народне библиотеке почиње када је, неку депенју иза устанака, првог и другог полуаутономна држава на челу са неписменим плезом прегла да створи најнеопходније културне установе „по европјском узору“, од којих је она, са „Типографијом“, међу првима. Првобитно само депозит, „собраније славеносерпских књига“, Библиотека је, захваљујући својим утемељачима и организаторима (Глигорије Возаровић, др Милован Спасић, Филип Николић) и појединим образованим мудима из кнежевске околине, затим из „Попечитељства просвештенија“, — постепено мењала своју физиономију добијајући прво каталоге и правила за унутрашње уређење и вршећи прве пописе књига. Посебно висок успон и афирмацију доживљаје у време када су њоме руководили Буро Даничић (1856 — 1859), Јанко Шафарик (1861 — 1869) и Стојан Новаковић (1869 — 1874). Даничић је први поставио солидне основе њене набавне политике и библиографске делатности, Шафарик је набавку протегаво на старе српске рукописе и књиге, као и на словенске, а Новаковић ју је најкомплетније дефинисао истичући да треба „прикупљати грађу за изучење свију грана нашега народног живота, прошлости и садашњости; сабирати главна научна дела за све струке науке светске да бисмо нашој књижевности и научној снази пружили средства којима може приврећивати материјалном, културном и научном напретку народном; прикупљати књижевне старине прошлих времена које су грађа за књижевну и културну историју српског народа и југословенства“.

„Српском библиографијом за нову књижевност 1741 — 1867.“ из 1869. Новаковић постаје пионер наше модерне библиографије, тога неопходног посредника између библиотеке и читалаца, нарочито оних који се баве истраживачким радом. Новаковићевим настојањем у Закон о печатњи ушла је одредаба да „сваки штампар мора осим дужноснога примерка још друга три примерка од сваког печатаног дела послати државној библиотеци“. Две серије штампаних каталога Народне библиотеке (прва 1871 — 1886, друга 1894 — 1903) и два закона о Народној библиотеци (први 1881. и, нарочито, други 1901) — уводе Библиотеку у породицу европских националних библиотека и правно регулишу њен друштвени положај. Од осамдесетих година XIX века до уочи првог светског рата Библиотека, уз предано залагање њених библиотекара и њихових помоћника (Јован Бошковић, Јосиф Мајнер, Нићифор Дучић, Милан Б. Милићевић, др Драгича Станојевић, Борбе Поповић-Даничар, Милован Б. Глишић, Стојан М. Протић, Љубомир Јовановић, Јован Томић), постаје један од најбогатих библиотечких центара на Балкану, а тиме и незаобилазни извор за сва научна проучавања. Скоро да и није било истраживача, нарочито у културно-историјским дисциплинама, који није попуњавао њене реверсе.

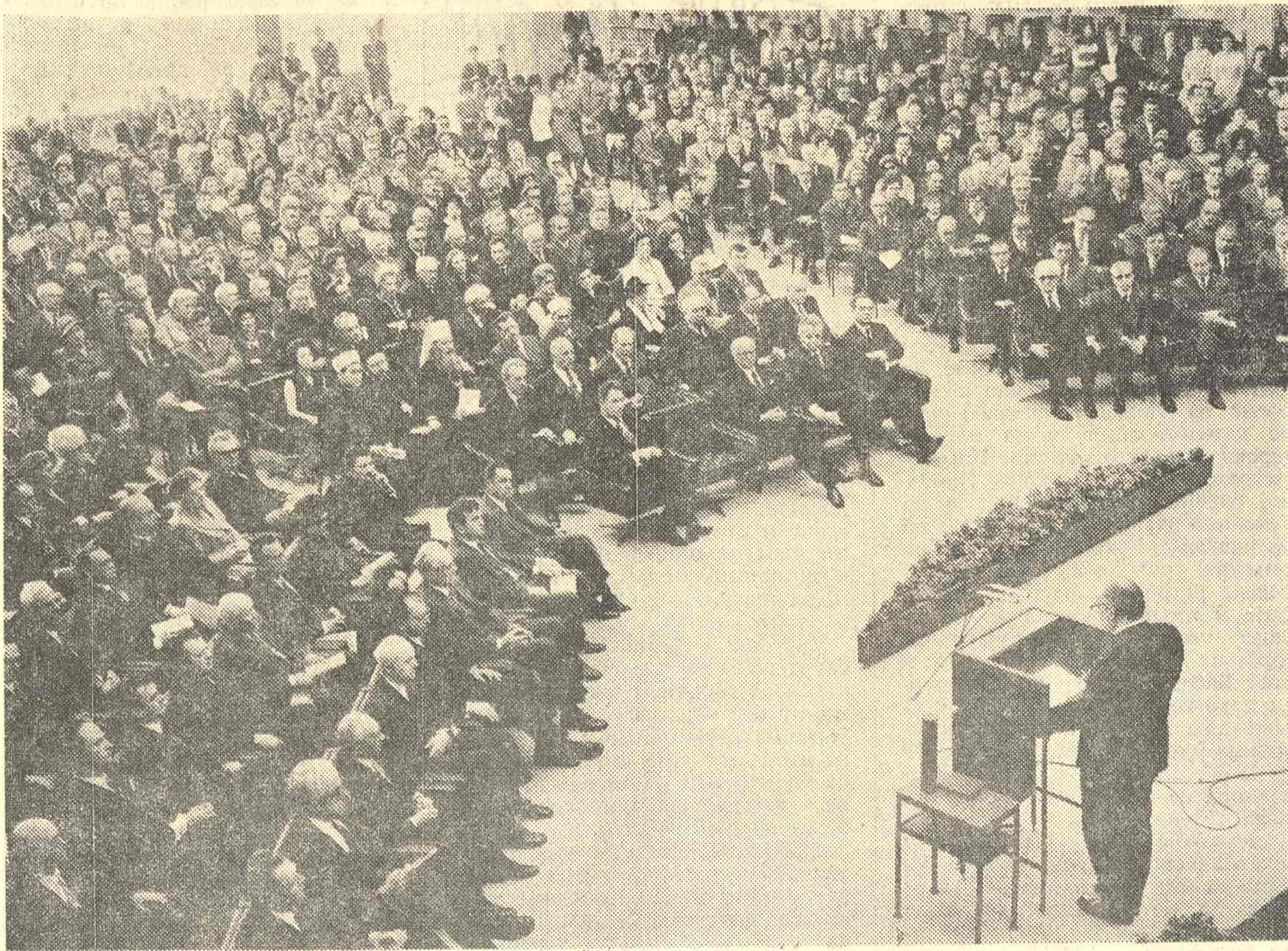
Од самог почетка Библиотека се борила са тешкоћама смештаја јер није имала сопствену зграду; почев од куће Глигорија Возаровића, где је основана, стално се селила и увек била постанар, као што се и у административном погледу дуго налазила у саставу других установа. Стане се није много побољшало чак ни када је прешла у „величанствено здање“ Мише Анастасијевића јер се оно убрзо показало претесно за Велику школу, одавно Универзитет, и за њу; планијативна решења су се тражила у повременом додељивању покоје додатне просторије. Још 1870. Новаковић је вапио: „Откако је Библиотеке и Музеја, вада су на путњи и муди због стана“. Њему се, почетком XX века, придружио Скеранћ упозорјујући у „Одајку“: „Наша Народна библиотека нема још нарочите зграде и изложена је сталној опасности да једнога дана падне као пласт се на на ливади“. Тај проблем је потпуно и трајно решен тек у наше време — са подизањем нове зграде Народне библиотеке.

У два светска рата Библиотека доживљаје тешку судбину. У првом — изгубљено је 3132 књиге, 4177 свезака часописа, 138 писама, 56 рукописа из XIII — XVIII

Наставак на 2. страни
Др Милорад Најдановић

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

ЛИСТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

ПРЕДСЕДНИК СКУПШТИНЕ СР СРБИЈЕ ДРАГОСЛАВ МАРКОВИЋ ГОВОРИ НА СВЕЧАНОМ СКУПУ ПОВОДОМ ОТВАРАЊА НАРОДНЕ БИБЛИОТЕКЕ

СУОЧАВАЊА

ПИСАНИ ТЕКСТОВИ — СРЕДСТВО ЧИТАОЧЕВЕ СЛОБОДЕ

Поводом отварања Народне библиотеке СР Србије одржан је Међународни семинар са темом „Књига у развоју савременог друштва“. На том семинару узели су учешћа Робер Ескарпи, директор Института за књижевност и технику масовних комуникација Универзитета у Бордоу, Олан С. Чубарјан, заменик директора Левинове библиотеке у Москви, Етјен Денери, генерални директор Националне библиотеке Француске у Паризу, Херман Либерс, директор Краљевске библиотеке у Бриселу, Хорст Кунце, генерални директор Немачке државне библиотеке у Берлину, Рудолф Фидлер, генерални директор Аустријске националне библиотеке у Бечу, Бранко Беричић, председник Савеза друштва библиотекара Југославије, Светислав Бурчић, управник Народне библиотеке СР Србије и др Лука Баковић, директор Народне и универзитетске библиотеке у Сарајеву. Сви текстови на 1. и 2. страни овог броја, изузев текста др Најдановића, одломци су излагања са тог семинара.

ЧУДНОВАТО ЈЕ што се толико често и са толико узнемирења поставља питање о будућности књиге у савременом свету па и о будућности писаног комуницирања уопште. Ова неизвесност је очигледно изазвана релативно скорашњом појавом аудио-визуелних средстава комуницирања и њиховим развојем. Међутим, да ли доиста треба да се узнемиравамо? Свет који смо упознали у својој младости био је свет у којем је комуницирање било недовољно развијено и у већини случајева ограничено на друштвене мањине. Огромни региони у свету, знатни друштвени слојеви нису знали за размену идеја, знања и стваралаштва, што је било привилегија затвореног круга елите, па и то у веома малом броју земаља.

Аудио-визуелна средства комуницирања покушавају да промене ову ситуацију — само покушавају, јер у Јужној Африци још увек има 33 радиопријемника на 1000 становника док их у Северној Америци има 1339; у Јужној Африци има 2,3 телевизора на 1000 становника, док их у Северној Америци има 397...

У таквим условима не види се јасно зашто би писано комуницирање било озбиљно угрожено. Напротив, интензивно описмењавање у земаљама у развоју, демократизација социјално-културних структура у развијеним земаљама дају му невиђени полет...

Књига има елитно порекло које још и сада врши на њу притисак. Етнолози су истакли да увођење писма у усмена друштва у њима наглашава или пак ствара социјалне јазове између писмених и неписмених. Потребна је била дуга еволуција па да књига постане средство масовног комуницирања. Премазак штампарске уметности је био је само технички моменат наметнут дубоким друштвеним променама при крају средњег века. Али дуго времена могућност коришћења овог средства за комуницирање, тј. за учење читања, била је привилегија мањине. Свештеник, образован човек а касније и интелектуалац у извесном степену, били су само чувари културног наследства владајуће класе. Ствари су почеле да се мењају у Европи у XIX веку када је описмењавање почело да се шири. Описмењавање је значајно ослобађање, али двосмислено ослобађање — једино у оној мери у којој је то захтевало само функционисање индустријског друштва. Капитализам XIX века га је подстицао зато што му је било потребно веома уопштено средство комуницирања ради доброг функционисања његових установа. Да је у то време распрострањено аудио-визуелним средствима комуницирања, несумњиво би их радије употребио него писмо и књигу који су у руке маса стављали опасан инструмент.

Читава историја књиге у XX веку, нарочито после другог светског рата, јесте историја освајања од стране маса овог привилегованог средства за комуницирање.

...Још не тако давно књига је готово искључиво била сматрана за предмет луксуза или бар за производ потрошње резервисан за имућну мањину. Али сада више није оно време, као у почетку XIX века, када је просечна цена једног романа била четрдесет до педесет пута већа од наднице за један сат рада једног радника. Нарочито после другог светског рата дошло је до праве револуције књиге. У току двадесет или тридесет година свет је претрпаван књигама пријатним за читање, чија је садржина необично

разноврсна и чија цена по свесци у великом броју случајева није већа од једног сата рада. Увођење „дешне књиге“ у земље чије становништво нема велики лингвистички капацитет, ишло је нешто теже, зато што јефтина цена претпоставља велике tiraже...

Стога се проблем читања не би могао свести само на питање продаје књиге. Поседовање књига не значи обавезно и читање, а читање никако не мора да води порекло из индивидуалне куповине. Сви се стручњаци слажу у томе да не може бити развоја читања без једног одређеног система јавних библиотека који је прилагођен потребама средине.

Та је потреба већ одавно призната. У том домену англо-саксонске земље су дале пример. Наводи се случај (истина извезетан) једне јавне библиотеке у Ентлеској још у XV веку. Под утицајем филантропских идеја које воде порекло из метаистичког покрета, под утицајем америчке и француске револуције, у првој половини XIX века отварају се јавне библиотеке у главним градовима Европе и Сједињених Америчких Држава...

Библиотека је по дефиницији била статична. Било је то место за чување. Њен нови позив постаје покретљивост: покретљивост фондова који се непрекидно обнављају да би се могла пратити све обимнија и разноврснија производња; покретљивост књиге која више није заробљеник читаоцима него циркулише међу становништвом; покретљивост центара за расподелу који се повећавају и иду у сусрет читаоцу у оквиру његовог свакодневног живота; покретљивост опреме која се користи свим осталим средствима за комуницирање како би се могло пратити, олакшавати и настављати стално кретање књиге између корисника и места чувања, кретање корисника који нису више ограничени само на један друштвени слој или на једну групу људи, него представљају бескрајне варијанте друштва које се мења...

Утолико више, библиотека која је од места чувања књиге постала место за ширење, треба да проширујући своју делатност постане привлачно и живо место. Она то може постати само ако је присутна на овај или онај начин на свим местима где се људи

Наставак на 2. страни

Робер Ескарпи

У ОВОМ БРОЈУ:

КЊИГА У РАЗВОЈУ САВРЕМЕНОГ ДРУШТВА — одломци излагања Робера Ескарпија, Светислава Бурчића, Олана С. Чубарјана, Рудолфа Фидлера и Хорста Кунца на семинару одржаном поводом отварања Народне библиотеке СР Србије

Др Милорад Најдановић: РИЗНИЦА УМНЕ СВЕТАОСТИ

25-ГОДИШЊИЦА ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ДРАМСКОГ ПОЗОРИШТА — пишу Милан Боковић и Мата Милошевић

Милош Црњански: МОЈИ ЕНГЛЕСКИ ПЕСНИЦИ — САВРЕМЕНИЦИ

Рајко Петров Ного: ТРИФУНОВИЋЕВА „ДУГО СУШЕНА ТВРЂ“ (портрет песника)

ПЕСМЕ Љубише Јоцића, Душка Трифуновића Милосава Славка Пешића и Вука Милатовића

ПРОЗА Јакова Грбарова

О НОВИМ КЊИГАМА Станка Кораћа, Драгомира Брајковића и Драгослава Андрића пишу Драган М. Јеремић, Чedomир Мирковић и Богдан А. Поповић

КЊИГА И БИБЛИОТЕКАРСТВО У СР СРБИЈИ

УПОРЕБУЈУБИ мрежу културних установа и Југославије и Србије са неким другим земаљама, на пример, Чехословачком, Пољском, Аустријом и Совјетским Савезом, дошли смо до сазнања да стање у нас у погледу библиотечких и музејских одговара приближно просеку по броју становника наведених земаља, у броју позоришта је чак и знатно повољније, док је у односу на библиотеке изразито неповољно. Тако, на пример, у Чехословачкој на 1.000 становника, долази једна библиотека, у Пољској на 640 становника, а у Аустрији на 2.600, у СССР-у на 1900, док у Србији једна библиотека долази на 7.724 становника.

У СР Србији је 80% насеља без библиотеке, а укупан фонд књига на територији Републике износи 17.572.390 примерака, што је мање за четири милиона примерака једногодишње издавачке продукције. У Србији долази на једног становника 2,01 књига које се налазе у свим библиотечкама, што је знатно испод просека земаља које имају мању књижну продукцију од наше земље.

По оцени нас библиотекара, и не само нас, већ и шире културне јавности и државних органа, стање у библиотечарству Републике је „Ахилова пета“ положаја књиге у нас, та је ситуација алармантна и треба предузети хитне мере за њено радикално решавање. Зато је на Сабору библиотекара Србије, који је одржан октобра 1971. године, донет програм десетогодишњег развоја библиотечарства у Републици, који стоји у тесној вези са десетогодишњим програмом развоја и саме Народне библиотеке СР Србије.

У чему је суштина наше акције, шта смо предузели и какви су резултати постигнути до сада?

Пре свега, да би се одредили претходно сагледали стање у области библиотечарства и научних информација и утврдили политички развоја.

Проучавањем стања библиотечарства и службе научних информација у нашој Републици егзактно је утврђен ниво организованости библиотечке мреже, величина и структура књижних фондова, број и састав читалаца и корисника, број и величина информационо-јединица, кадар и материјални услови рада. Већина ових показатеља била је незадовољавајућа, и показало се да они нису у складу са општим потребама друштва на данашњем степену развоја и императивно су наметали организовану акцију.

Било је очигледно да однос према књизи и њен друштвено-економски положај нису ушли у корак са општим темпом развоја, и изградње у друштво, да је дошло до нежељених застојања, поремећених односа на линији стваралаштва — издавач — библиотека — читалац, до неравномерног раста библиотечких фондова. Истовремено, новине које собом носе процес технолошке револуције и промене у методама научног рада мо-

Наставак на 2. страни

Светислав Бурчић

РИЗНИЦА УМНЕ СВЕЛОСТИ

Наставак са 1. стране

века, од којих су десет нађени у СР Немачкој и 1969, добро плаћени, враћени Библиотеци, неки чак и са њеним старим печатом. У другом — уништени су скоро сви њени фондови, све што је деценијама марљиво прикупљано и вековима одолевало разним сеобама, бунама, ратовима, освајачима, пласнима и „зубу времена“; неповратно су нестали у пламену уникати и раритети (око 1300 хиријаских рукописа од XII до XVIII века, преко 200 јанкунабула и старих штампаних књига од XV до XVIII века, око 2000 писама најзначајнијих личности за нашу политичку и културну историју), изгорело је око 300000 књига и целокупна збирка новина и часописа, једна од најпотпунијих у земљи. Био је то највећи губитак који је икада доживела наша култура. Као да је тај вандалски атак на Народну библиотеку смерао да из свести једног народа избрише свако сећање на његову историју и да му уништи све чиме се доказује национални идентитет. Уостаом то су учинили они који су и у властитој земљи правили ломаче и на њима спаљивали дела својих писаца.

После ослобођења, неуморним залагањем колектива, изданим поклоњима многих установа и грађана, свесрдном подршком републичких просветних органа, приступило се обновни Народне библиотеке, која је, све доскора, била смештена у згради бившег хотела „Српска круна“ у Кнез Михаиловој улици. Најважнији посао био је реконструкција уништених фондова. Досад је обновљено око 90% предратних фондова — са напоменом да међу приповљеним публикацијама из ранијих периода има и таквих које Библиотека није поседовала, да се за раритетима још увек трага и да на уништене уникате, разуме се, не треба ни рачунати. Куповином, разменом, завештањима и обавезним примерком Народна библиотека је постала највећа библиотека у СР Србији располажући данас са 1154639 књига и другог библиотечког материјала. Посебну вредност представља неколико послератних легата (Тихомира Р. Борђевића, Милана Ракића, Петра Коледића, Михаила Динића, Милоша Н. Бурџића) као и једна већа библиотека — целина (Веселина Чајкановића). Поред обнове и попуње фондова, Библиотека у протеклом периоду знатно проширује своју делатност: формира Библиотечки центар (Одељење за унапређење библиотечке службе), Библиографско и Археографско одељење, Конзерваторску лабораторију, издаје значајну „Српску библиографију XVIII века“ од Георгија Михаиловића.

Поводом стопедесетгодишњице првог српског устанка, 1954, родила се идеја да се, као спомен-библиотека, подигне зграда за Народну библиотеку. Три године касније расписан је конкурс за идејни пројекат. 1965. године Скупштина СР Србије доноси „Одауку о изградњи Народне библиотеке Социјалистичке Републике Србије у Београду“, а већ следеће положен је камен-темељац. Изградња је трајала шест година. Друштвена заједница је испољила пуно разумевање за овај значајан објект наше културе улажући знатна финансијска средства и кад их није имала напретек. Улагања су се исплатила: добијена је функционална зграда са око 25000 квадратних метара корисне површине, од чега скоро половином заузима магацински простор (предратна је укупно имала само нешто преко 650 квадратних метара), са општом и посебним читалницама за научне раднике (500 радних места), са модерном опремом (репрографска средства за умножавање, фотокопирање и микрофилмовање, штампарија, савремени уређаји за конзервацију, конвејерска трака, аутоматска противпожарна заштита итд.). Тако је Библиотека први пут у другој историји, добила свој дом, у који је преселила фондове смештене на разним местима, средила их, извршила њихову комплетну ревизију и учинила их приступачним читаоцима у рекордно кратко време за послове ове врсте.

Народна библиотека је последњих година уложила велике напоре да читаву своју организацију прилагоди новој технологији рада и новим друштвеним потребама: у нову зграду морала је ући нова садржина, која је утврђена „Десетогодишњим програмом развоја Народне библиотеке“. Једна од основних функција Библиотеке је да чува, обрађује, и проучава културно наслеђе српског и других народа и народности у СР Србији — али није једина. Библиотека није само „музеј писане речи“ већ и активна,

комуникативна установа која успоставља контакте са савременим токовима живота — културним, просветним, научним, привредним. (Јаков Игњатовић, први српски реалиста, рекао би: „Савремена читалачка публика тражи плод, умовор савремен за пшћу душевну. Прошлост има везу са садашњошћу, и ова се може на ону наслонити, али не може на њој седети. Дух и материја непрестано раде, и савременици ишту плод писаца савремених“). Зато Библиотека поклања велику пажњу набавци и популарисању савремених публикација, нарочито иностраних издања капиталних дела, приручне литературе и периодике, и настоји да читаоцима пружи најсвежије информације учвршћујући везе са иностраним библиотекама и залажући се за стварање јединственог библиотечко-информационог система у Републици. Према „Десетогодишњем програму развоја библиотекарства у СР Србији“ њена брига и обавеза је и унапређење библиотечке делатности, чему треба, поред осталог, да послужу Централни каталог СР Србије, на коме се увелико ради, као и припреме за увођење централизованог каталогизације и за компјутерску обраду података. Научно-истраживачки сектор при Народној библиотеци ангажован је на неколико значајних пројеката: на проучавању јужнословенских хиријаских рукописа, на изради српске ретроспективне библиографије и на припремама за штампање необјављене књижевно-историјске грађе. Издавачка делатност Библиотеке већ је забележила прве резултате. Предстоји публикавање „Каталога књига на језицима југословенских народа [1519 — 1867]“, „Ауторског каталога“, а планира се и издавање првих томова „Српске ретроспективне библиографије 1867 — 1944“, за коју је досад скупљено око 100000 библиографских јединица. Библиотека ће бити у могућности да развије и шире културно-просветну активност организацију у својим просторима књижевне и музичке вечери, симпозијума, изложбе слика и сличне манифестације. (Већ поводом свечаног отварања приређене су две изложбе: „Развојни пут Народне библиотеке“ и „Изложба српске писане речи“, и одржан је међународни семинар са темом „Књига у развоју савременог друштва“). Постоје сви услови да Заједна на Врачару постане привлачно место за све који воле књижевност, уметност и науку.

Зато после њеног јубилеја, уместо пригодног речи, треба јој пожелети само једно: да буде што више експлоатисана!

Др Милорад Најдановић

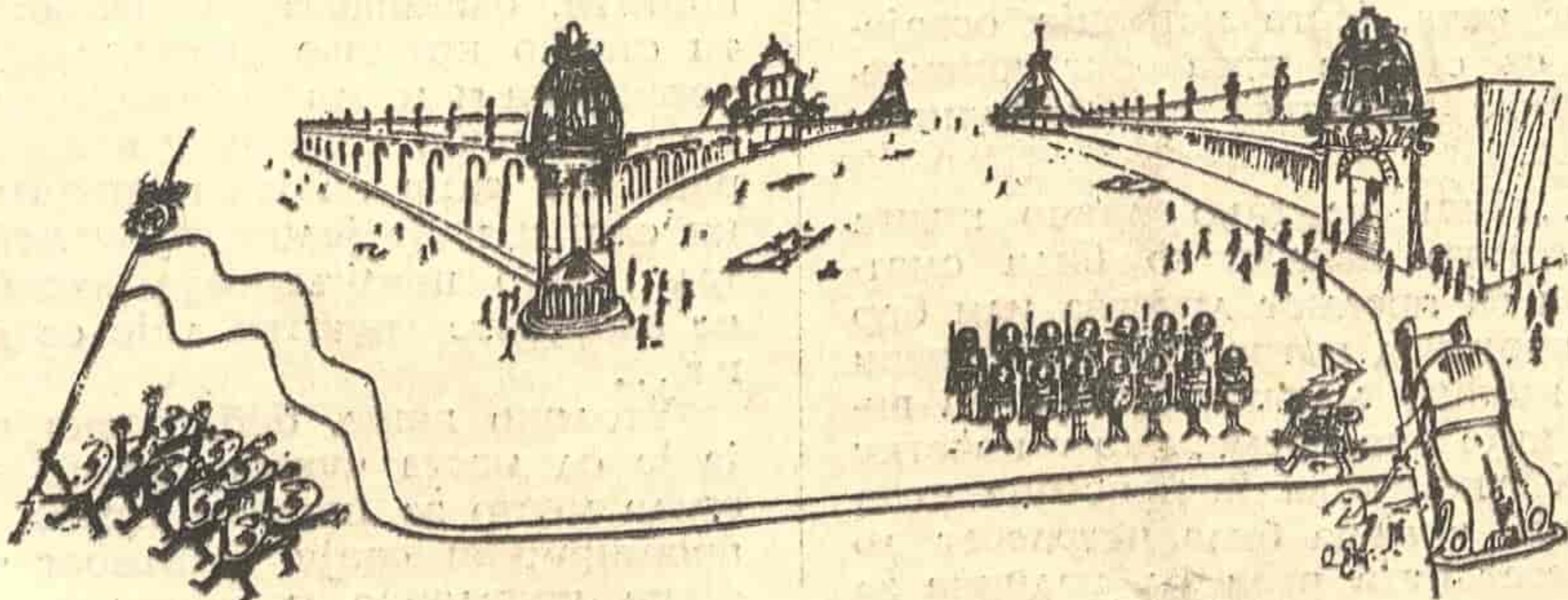
ПИСАНИ ТЕКСТОВИ — СРЕДСТВО ЧИТАОЧЕВЕ СЛОБОДЕ

Наставак са 1. стране

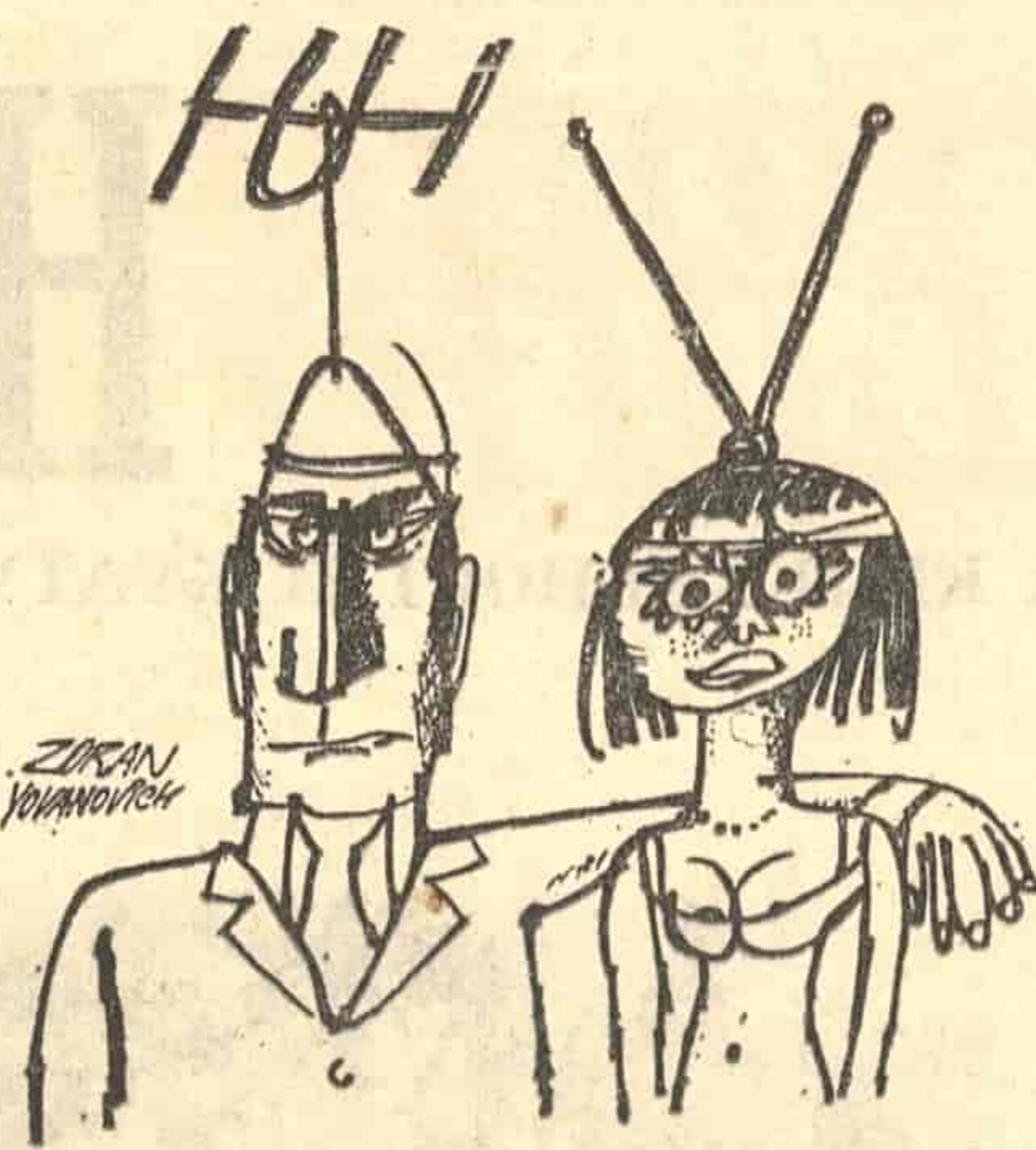
ди састају и ако уступа реч тим људима. Стога она мора да познаје све језике којима се користи људска заједница, традиционални језик усмене речи, покрета или слике, нови језик аудио-визуелних средстава. То више није оно доба када је књига могла да остане сама у библиотеци. Она мора да води дијалог са свим оним што код игре у позоршћу, код телевизијског дневника изражава радости, стрепње и бриге свакодневног живота, било да се ради о спорту или политици, о техници или љубави, о социјалним или религиозним проблемима...

У свету аудио-визуелних средстава понеки се питају: „Зашто читати?“ Може се одговорити: ради бољег изражавања. Чињеница је да у садашњем стању ствари аудио-визуелна средства не могу бити без писаног ослонца. Читаво доминирање савремене технике не може спречити ни сада нити је то могла раније да спречи — наиме да речи и слике пролазе а писани текстови остају. У нашој цивилизацији промена они несумњиво трају краће али ипак доста дуго да би читаоцу послужили као контрола хронолошких токова, семантичке одлуке, могућности новоневне интерпретације и ретроспективне критике, једном речи као средство његове слободе.

Робер Ескарпи

У ОВОМ БРОЈУ КАО ВИШЕТЕ ОБЈАВЉУЈЕМО ЕКСПОНАТЕ СА САМОСТАЛНЕ ИЗЛОЖБЕ ПРИМЕЊЕНЕ ГРАФИКЕ ЗОРАНА ЈОВАНОВИЋА, ДОБИТНИКА ВИШЕ ВИСОКИХ НАЦИОНАЛНИХ И МЕЂУНАРОДНИХ НАГРАДА ЗА КРИКАТУРУ И ПРВЕ НАГРАДЕ ЗА АНИМИРАНИ ФИЛМ „ЗАСТАВЕ“ НА XX ФЕСТИВАЛУ ЈУГОСЛОВЕНСКОГ ДОКУМЕНТАРНОГ И КРАТКОМЕТРАЖНОГ ФИЛМА У БЕОГРАДУ (ИЗЛОЖБА СЕ У ТОКУ МАРТА И АПРИЛА ОДРЖАВА У САЛОНУ МУЗЕЈА ПРИМЕЊЕНЕ УМЕТНОСТИ).

КЊИГА И БИБЛИОТЕКАРСТВО У СР СРБИЈИ

Наставак са 1. стране

рале су довести до промена и у раду и активности библиотеке, и утицати на библиотечку науку и праксу, на развој делатности научних информација.

Зато је било неопходно да Народна библиотека, као централна институција, у којој се поред кадровских, довршењем нове зграде, стичу и материјални услови, прими на себе одговарајуће стручне и организационе задатке у вези са модернизацијом и бржим развојем библиотекарства.

Програм развоја Народне библиотеке за период 1971-1980. представља дугорочну стручну оријентацију ове националне институције узимајући у обзир и све задатке и обавезе које јој налажу њена функција и улога као централне и матичне библиотечке установе за целу Републику.

Нова концепција развоја Народне библиотеке, изражена у Програму резултат је проучавања сопственог искуства, насталих потреба и могућности, али и упоредног изучавања организације и делатности великих европских библиотека.

Основна карактеристика овог Програма је што прихвата сва позитивна савремена решења библиотечке струке и прилагођава их нашим приликама и захтевима социјалистичког друштва.

Може се рећи, да пред Народном библиотеком, у наредном десетогодишњем периоду, до 1980. г. стоје две врсте задатака: 1) задаци у оквиру развоја и усавршавања делатности Народне библиотеке и 2) задаци у оквиру матичне функције чија реализација има посебан значај за развој библиотекарства.

Обе групе задатака везане су, у целини или делимично, за стручне службе библиотеке, и обављају се уз пуно ангажовање и сарадњу њених стручњака.

Основни задаци Библиотеке, чија је реализација већ у току или су у припреми, усмерени су на усавршавање набавне политике, усавршавање и доградњу система, каталога, (стручни каталог, формирање централног каталога СРС), развијање центра за научне информације и израду ретроспективне библиографије. Као установа са статусом научне организације, Библиотека усмерава свој научни и истраживачки рад у више правца: проучавање и усавршавање библиотечке науке, израда пројекта за прелазак са конвенционалне на машинску обраду докумената, проучавање појединих тема везаних за фондове (археографска збирка; рукописна збирка).

Другом групом задатака Народна библиотека учествује у изградњи и унапређењу библиотекарства у Републици. Они се односе на координирање набавну политику, повезивања фондова преко централних каталога, централизовану обраду и изградњу система школовања библиотечких радника.

Специфични проблеми наше земље, који настају из наше економске и културне заосталости, одразила су се и на библиотекарство, положај књиге и кадровску структуру у овој области рада. Годинама нерешаване елементарне потребе библиотекарства: књижни фондови, простор, опрема и стручни кадрови, изискивали су неодложну друштвену акцију и израду програма и планова који ће обезбедити бржи развој ове делатности.

Светислав Бурџић

ДРУШТВЕНИ КАРАКТЕР ЧИТАЊА

САДА КАДА се у свету дешавају корените социјалне промене и незадрживо расте друштвена потреба за коришћењем штампане речи, потребно је још једном осврнути се на пређени пут и покушати да се формулише оно ново што одређује путеве даљњег развоја комуникативне везе између „човека и књиге“.

Тај задатак олакшава чињеница да смо ми сада наоружани великим светским искуством борбе за привлачење народа систематском коришћењу књижним богатствима и за широко распрострањене навике читања. У том смислу важни и веома садржајни моменат јесте Међународна година књиге коју је УНЕСКО навестило на предлог Совјетског Савеза. То је наишло на широки одзив светских размера и обогатило нашу сазнања у области теорије и праксе читања. Широке акције које су у знаку Међународне године књиге остварене на свим континентима, као и веома садржајни међународни сусрети (Ливерпул 1971, Москва 1972, Будимпешта, семинари у Азији, Африци и Латинској Америци) довели су нас до дубљег анализирања проблема читања у савременим условима социјалног и економског развоја друштва.

Анализа читавог искуства општења са књигом показује нам да се проучавање читања и читалача све више ставља на озбиљну научну подлогу. Имамо све разлоге да твримо како смо ми сада сведоци неког „другог рабања“ науке о читању. Под утицајем дубоких социјалних промена и перспектива развијања научно-техничке револуције, одвија се процес мењања смисла и сазнања о најважнијим теоријским и практичним проблемима читања. То истраживање добија све комплекснији карактер и остварује се на основу најтежње интеграције разних наука, у првом реду социологије, историје, психологије, педагогије, науке о библиотекарству, информатики и сл. све до примене математских метода. При томе бисмо желели посебно да истакнемо онај значајни допринос који су у формирање савремене науке о читању унеле социјалистичке земље у којима се широко позната формула „Књига у служби мира, напретка и хуманизма“ најпотпуније растворила у читавом богатству своје идејне садржине и васпитног утицаја на масе.

Проблем читања постао је неизмерно комплексан. Много што шта се у тој науци тек очртава, стварају се научни истраживачки методи. Огроман фактографски материјал који се нагомљава у току многобројних истраживања, још ни издаска није у потпуности уопштен нити је добио свој пуни смисао. Па ипак, већ можемо да говоримо о насталим закључцима и поставкама који карактеришу савремену етапу развоја науке о читању и који представљају базу за даљња истраживања у том домену...

Приликом читања у првом плану издваја се његова друштвена природа. Она претпоставља две стране процеса у органском јединству: друштвени утицај на потребе и циљеве читања и његове социјалне последице. Друштвени карактер читања манифестује се у томе што: прво — само одабирале материјала за читање и критеријуми оценом прочитаног текста су неупоредиво већи по што је то било раније, пре ових социјалних промена и одређују се факторима и механизмом друштвеног утицаја на човека; друго — материја која се чита и мотиви за оценом јесу предмет везе између личности и стварају друштвену атмосферу за читање и, треће — резултати читања манифестују се у друштвеној и производној човековој делатности, одређују његов поглед на свет и ефикасност рада.

На тај начин, тај, на изглед превасходно индивидуални процес читања, прераста у целивиту социјалну појаву. Под утицајем таквих друштвених процеса као што су стварање социјалистичког система, распадање колонијализма, коренита научно-техничка опермењеност друштвене производње, пораст свести радних маса — читање је добило друштвени карактер и постало је масовна појава...

Хтео бих да нагласим још једну битну последњу приоритетног развоја социјалних аспеката читања. Мења се поглед на улогу друштва у развоју масовног читања. У светским размерама ради се већ не само и не толико о агитацији у корист читања, колико о свесној друштвеној одговорности за ниво, садржину и организовање масовног читања. Та је

тенденција нашла свој одраз у једном тако важном документу, као што је, на пример, Повеља о књизи коју су 1971. године прихватиле међународне невладине организације...

Оган С. Чубарјан

О НЕКИМ АСПЕКТИМА „КРИЗЕ КЊИГЕ“

ДОК у пространим деловима света влада права глад за књигом као образовним средством, дотле се истовремено запажа извесна засићеност књигом, што је, између осталог, свакако условљено и огромном понудом (600.000 нових наслова књига годишње и око 100.000 часописа) и немогућношћу да интересант прочита сваку књигу коју би требало и желео да прочита.

Када би људи, углавном, имали одговарајући однос према књизи, несумњиво би им био јаснији фундаментални значај научног штампаног дела, а самим тим би научни библиотекари уживали већу поштовање подршку која би се одражавала у повећаним буџетима за набавку књига и опрему.

Циновски квантитативни и, пре свега, квалитативни развој, превасходно у домену специјализације појединих научних грана одражава се у читавој бујини наслова књига. Библиотеке би морале да имају читаву војску сарадника само за примарно сребривање материје по алфавету. Доказано је да 80 — 90% значајне научне литературе стручњацима остаје непозната. Ту ни компјутер не може да пружи право решење. Криза информације и комуникације је на изглед готово нерешива.

Међутим, са нешто више оптимизма нас испуњава сазнање да постоји битна разлика између степена специјализације у оквиру друштвених наука с једне, и природних и техничких наука с друге стране. Код ових других је уска специјализација у знаку изузетно динамичног развоја. Водећи документаристи заступају мишљење да би „банка полатака“ била адекватни медиј за брзо и објективно информисање. Код друштвених наука, код којих не влада толика потреба за добијањем брзих и прецизних информација, књиге и часописи ће свакако још дуго задржати свој доминантни положај.

Рудолф Фидлер

ЗА ДИФЕРЕНЦИРАЊЕ НАУЧНЕ ЛИТЕРАТУРЕ

КЊИГУ, као информационо средство у процесу диференцијације, делимо на три главне групе: 1. забавна лектура, 2. научна лектура која је позвана да што рационалније и прегледније пружа објективне садржаје према најновијем стању савремене науке и 3. лектура као музичко-естетско образовно средство.

Основне поставке за научну књигу, као производно-информационог средства, су актуелност и оптимално рационална корисност. Веома је важно да научна књига носи прецизни наслов, исцрпан и прегледан садржај, да се „фусноте“ налазе при дну сваке стране, да не негде скривено на крају текста.

Приручници и научне монографије нису књиге које корисник безусловно чита од корица до корица, он у њима тражи одребене информације. Због тога распоред информација у њима мора бити адекватан и објективно груписан.

Ми у нашој земљи располажемо и у међународним релацијама развијеном литерарном критиком, али нам недостаје систематска критика у погледу диференцираног садржаја научних дела. Библиотекари, а међу њима библиографи и експерти за књигу, за информације и документацију су у првом реду позвани да се ангажују за диференцираност и прегледност научне књиге, заступивши на тај начин интересе корисника.

Хорст Кунце

ГРУМЕНИ ЧИСТЕ ЛИРИКЕ

Драгомир Брајковић:
„ПРОЛЕБЕ У ТЕХЕРАНУ“;
Српска књижевна задруга,
Београд, 1972.

НАША СХВАТАЊА поезије, изграђивана на домаћој песничкој традицији и различитим европским искуствима и теоријама, све више условавају вредновање песничких књига према чврстим заснованости мисаоних и језичких концепата, и према доследности тим концептима. Таква вредновања, — која су, у књижевно-историјском смислу, позитивна иновација, али, још увек, са ризицима упрошћавања и догматизовања, — могу, ако се круто примењују, поготову ако полазе за првим утисцима, да се покажу неподобним, и неправедним, за поезију онога жанра који негује Драгомир Брајковић. Настављајући сензибилитет и богате тематике прве књиге („Вечко путовање“, 1970) друга Брајковићева збирка по много чему одауара од општег духа нашег савременог песništва, или макар оног дела данашње поезије чије су прекупације из домена митологије, тзв. савремених урбаних тема и вивисекције језика. Брајковићеве песме доносе поједине мелодијске и друге елементе по којима препознајемо, стваралачки пројивљену, песничку традицију читаве прве половине двадесетог века; по ове песме не резултирају из прихватања језике, углавном већ исказане и истрошене, поетике, већ из пажљивог истраживања најплодотворнијих песничких нити и профила сопствених песничких предиспозиција.

По спољашњим, превасходно тематским обележјима, могао би се помислити да се Брајковић доста спонтано одређао за оне вечне песничке теме, у којима су се песници свих времена огледали, већ према даровитости и интелектуалној снази. У већини је његових песама присутан онај романтичарски раскол и неспоразум између песника и света, осећање немогућности досезања пуноће живота и остварења дубље мисаоности. Песник је усамљеник који кроз складане стихове казује сопствену и општељудску драму постојања и покушава да утеху за изгубљено земаљско царство нађе у тежњи за хармонијом магло-витах даљина, што још могу да приме неку пројекцију имагинарне среће и спокојства. Али то романтичарско осећање има модеран квалитет: песник се лиши илузија о изузетној моћи свога песничког ваља и свечаности песничког чина. Његово певање о сопственој драми нема форму бунта, већ тихе сетне; а његово доживљавање шире људске трагике, обогачено савременом интелектуалном скепсом, не прераста у реторично месијанство, већ у меланхоличну ламентацију над дисхармонијом између богатства могућности, и стања у коме се човек по неминљивости залази.

Брајковић се на најбољим примерима из српске поезије, од Бранка и Лазе Костића, па до Настасијевића и Црњанског, изграђивао у модерног елегичног песника. Стварајући песничку структуру елегичних значења и расположена, он не прави грешку која је иначе својствена млађим и мање обдареним песницима; не одлази у исповедачку јадиковку, већ елегичност постиже сложеним контрастом између симбола који аспирају богатство и лепоту појавног света, са једне стране, и трагичности живота, са друге. Старо је и општепознато, али увек актуелно, правило да меланхолија добија прави песнички квалитет, да надраста ниво приватне исповести, тек ако је уоквирена вреднијим сликама, слављем живота. Управо тога славља има код Брајковића, и у осећању неких исконских стања природе, и у глорификавању индивидуалне слободе, и у поимању љубави као наде у прибудећности, као вечне и неразрешиве загонетке. У првом делу збирке (циклуси „Драге ствари“, „Они које волимо“ и, нарочито, „Тубе дете“) неке песме о љубави представљају, дубином анализа, новине у нашој поезији и антологијске су вредности.

Погрешно би, међутим, било поћи за еволуцијом првим утиском о спонтаној романтичности и интуитивној лиричности у новој Брајковићевској књизи. Погрешност таквог утиска најбоље се може потврдити поводом приказуса, боље рећи песме од тринаест целина, „Пролеће у Техерану“, чији наслов није случајно обележио целу књигу. Једна врло компактна поетика, и

КРИТИКА

ДРАГОМИР
БРАЈКОВИЋ

СТАНКО
КОРАЋ

мало произвољна, сажета је у овоме циклусу. Чак би се могло рећи да је она, индиректно, полемична према неким важним песничким концептима. У усмеравању свога песничког трагања, у његовом парадоксирању са сопственим интелектуалним искуствима и осећањем света, песник се није окледао ни рационалности Европе, ни митовима антике, ни националном средњовековљу, — већ истоку, симболизованом у далеком Техерану, праисходшту, постојбини мрачних порива, страсти и жудњи, оличењу ирационалног, бескрајног и вечном пролеху. Тај метафорични Техеран постао је у Брајковићевској књизи простор у коме се одликава и осмишљава песников свет, уочиште коме се стреми, али и симбол који мотивише превасходно емоционалан, ирационалистички и лирски однос према животу. Оваква је мисаона подлога омогућила јасно усмеравање основних идеја у песмама, али и богату оркестрацију слика, стилских фигура и асоцијација.

Збирка „Пролеће у Техерану“ разумљиво, садржи песме разноликог квалитета, али довољно оних које одају песника препознатљивог гласа у савременој поезији. Прерано би, и недовољно аргументовано, било говорити о наговештавању читаве песничке струје која би тежила критичком успостављању нових континуитета у поезији двадесетог века, али је несумњиво да од песника као што је Брајковић, — који су даровити, а литературу нису учили само писањем, нити по скраћеном књижевном курсу, — треба доста очекивати. Брајковићева неискључивост у одређивању и сигурност у одређен однос према песничкој материји, као и број добрих песама у новој збирци, гарантују постојању присутности у литератури.

Чедомир Мирковић

ПРВА МОНОГРАФИЈА О ДЕСНИЦИ

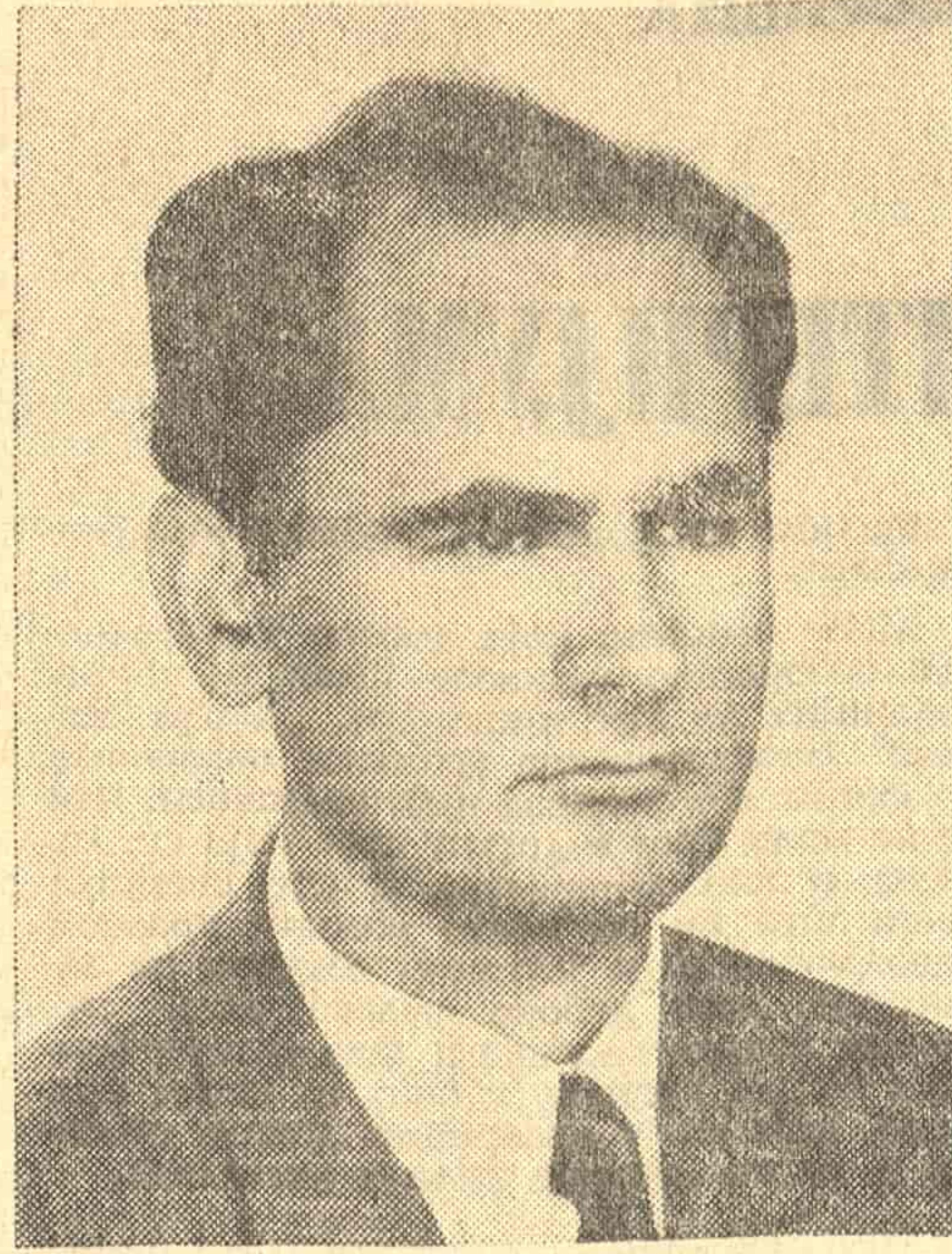
Станко Кораћ: „СВИЈЕТ, ЉУДИ
И РЕАЛИЗАМ ВЛАДАНА ДЕС-
НИЦЕ“; Српска књижевна за-
друга, Београд, 1972.

МОНОГРАФИЈА „Свијет, људи и реализам Владана Деснице“ из пера Дра Станка Кораћа представља обимну критичку студију о делу једног од највећих југословенских писаца. Нема разлога да се докажује потреба за таквом књигом, јер је потреба чак много већа него што је и једна овако обимна студија (од преко 230 страна) може испунити. Ову књигу, дакле, треба сматрати добродошлом и чак преко потребном.

Др Кораћ има искуства у писању обимнијих студија, јер је, поред низа других радова, већ објавио једну: о делу Ива Андрића, под насловом „Андрићев романи илн свијет без Бога“ (Загреб, 1970). Али, док је Андрићево дело осветлио само кроз његове романе, Десничино дело је сасладо у целини.

У овој монографији др Кораћ не узима у обзир приватну личност Деснице, изузев уколико она, неким својим битним одређеностима, није знатније утицала на његово дело. Монографија је подељена према родовима којима се Десница бавио, па се, изузев уводног дела, књига дели на поглавља у којима др Кораћ анализира Десничино есејистичко, песничко, приповедачко, романсијерско и драмско дело. При том, у оквиру приповедачког дела, он разматра само оне (три) Десничине збирке у којима има нових приповедака, а у романсијерском делу сваки од два његова романа посебно, као и кратки недовршени роман „Проналазак Атанатика“.

И у овом делу, као и у делу о Андрићевим романима, др Кораћ се поглавито служи марксистичком, егзистенцијалистичком и структуралистичком методом, већто их комбинирајући и настојећи да помоћу њихове синтезе што је могуће свестраније осветли дело великог српског и југословенског писца. Марксистички елемент му омогућује да Десницу ситуира у конкретну друштвену средину и време, које су услове многе, како класично-реалистичке тако и модерне компоненте његовог дела, егзистенцијалистички му допушта да

се више посвети филозофским, односно егзистенцијалним проблемима и ставовима његовог дела, а структуралистички му отвара путеве за откривање стилских особености тог дела.

Полазећи од сажетих приказа и детаљних препричавања извесних Десничиних књига, Кораћ даје детаљне анализе низа његових дела и, на основу њих, одређује им оправдане оцене. Његове анализе су обимније од било којих досадашњих анализа, што је, природно, условљено и њиховим обимом, а оцене се, углавном, слажу са оценама већине досадашњих критичара који су писали о Владану Десници, што је, такође, сасвим нормално, јер је тешко очекивати неке у основи нове оцене. Једини изузетак, донекад, чини Кораћева оцена Десничиног првог романа „Зимско љетовање“, који је, као што је познато, у своје време наишао на многа неразумевања, па и потискивања. Да би потврдио свој суд, који се у извесној мери разликује од свих досадашњих судова, др Кораћ је, анализи овог романа, додао и једну малу анализу критика романа. А његов је закључак да се „сретно допуњују два Десничина романа: „Зимско љетовање“, роман са колективним јунаком који изражава заточеност, изгубљеност, прогнаност, језу и патњу људских појединаца у колективном постојању; и „Пролећа Ивана Галеба“, роман који обликује слику свијета како је она виђена и доживљена из појединачне свијести“.

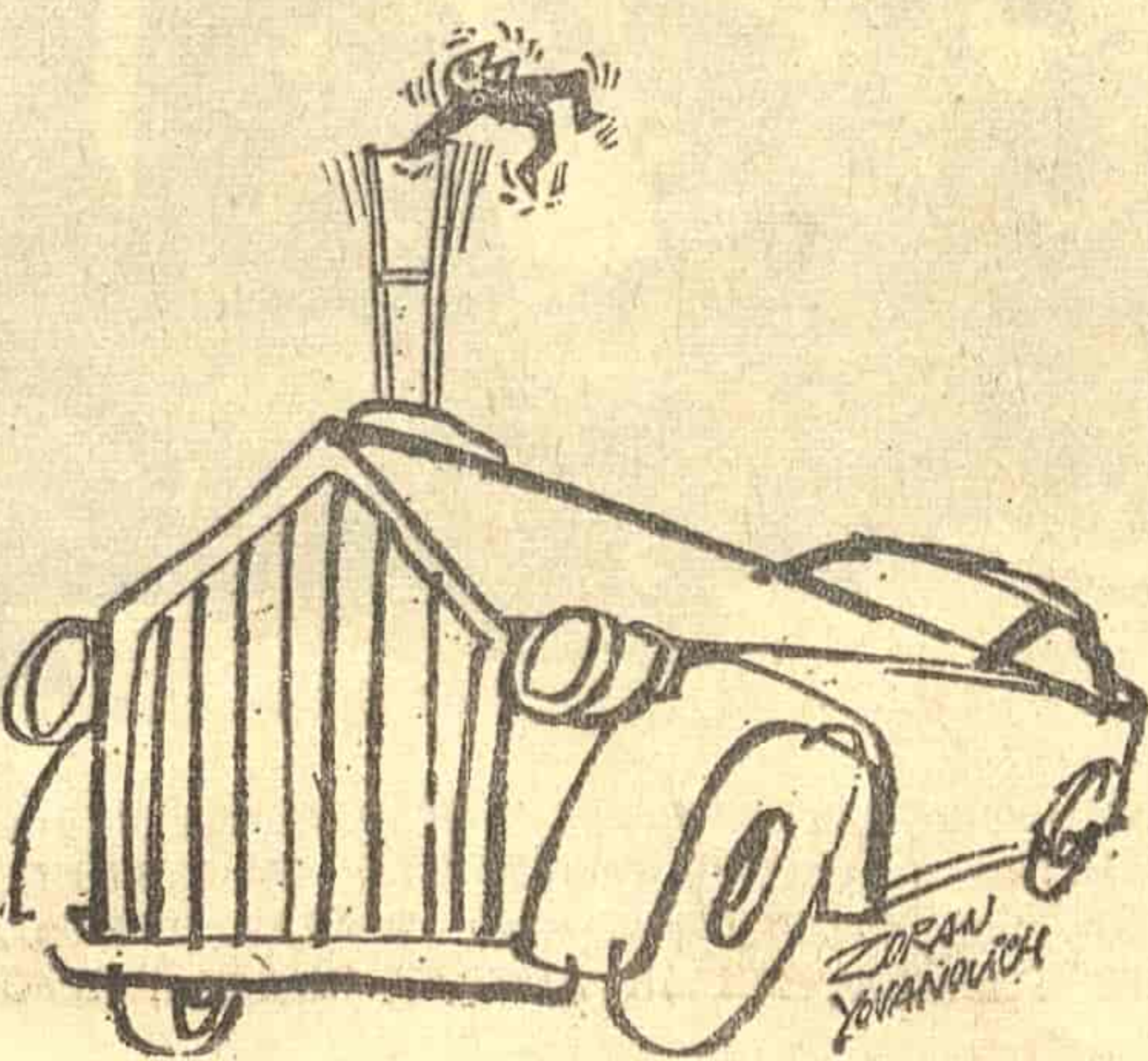
У релативно нова виђења Десничиног дела, поред тога, треба убројати и посебну пажњу коју је др Кораћ посветио Десници као есејисти, видећи у његовим есејистичким радовима и прерадању за његово властито дело и скицу за његов духовни аутопортрет.

У анализи Десничиног дела др Кораћ је показао способност не само да укаже на разне специфичности лиричког света и израза него и на многе карактеристике које га здружују с неким савременим писцима и мислиоцима, посебно с Камилем, Кафком, Фокнером, Прустом, Андрићем. Др Кораћ несумњиво поседује широку књижевно-историјску ерудицију, која му допушта да своја разматрања и просуђивања о Десници заснује на општим погледима на савремену књижевност и културу. Међу његовим тачним запажањима о ситуацији у којој се налази модерна литература и о њеном односу према класичној књижевности посебно би се могло истаћи тврђење да у модерној књижевности ликови имају ону улогу коју су у класичној играли карактери.

Необично је у Кораћевој монографији што се њен општи део, у којем се говори о Десници као писцу у целини, не налази на крају монографије, као њен закључак, већ на почетку, као њен увод. У том уводу говори се, углавном, о људима како их Десница схвата, о битним пртима његовог света и о специфичностима његовог реализма, али и о неким другим стварима, као што су, на пример, главни извори утицаја на његово стваралаштво и његов језик (у којем има речи како из источне тако и из западне лексике српскохрватског језика).

Свестан да је у том уводу суштина његових критичких настојања, др Кораћ је своју монографију, на основу њеног битног садржаја, с правом назвао „Свијет, људи и реализам Владана Деснице“, што донеке ограничава њен обим али тачније одређује њене домете. Уостаом, и не може се очекивати да би тако дубоко садржајно, мисаоно богато и формално разноврсно дело као што је дело Владана Деснице и могло да буде испрпно анализирано у једној јединој монографији. Др Кораћ је, међутим, доста учинио за почетак обимнијих расветљавања овог у нашој култури изванредног опуса. Сада имају реч други критичари.

Драган М. Јерemiћ

СЕНКЕ СНОВА, ОДСЈАЈИ БДЕЊА

Драгослав Андрић:
„ИЗ ДНЕВНИКА“;
„Просвета“, Београд, 1972.

ДА ЛИ је прва Андрићева збирка песама поезија? — тешко је рећи, подједнако тешко као што би било тврдити да то није. А најтеже је, изгледа ми, одговарајући на то од свих књижевних питања најкомплицованије (или бар једно међу најкомплицованијима) не ослањати се на извесне традиционалне и, углавном, анахроне критеријуме који су нам налагали да откривајући *поетичност* (читај: нашу традиционалну певљивост), лепе вербалне спојеве, „аутентична“ осећања и, по могућности, чврсту метрику и ритам у исти мах доказујемо присуство поезије. По том критеријуму судиши Андрић би на испиту пао. Бојим се, међутим, да ни читалац (критичар поготово) који примењује критеријум непримеран предмету о коме је реч не би ништа боље прошао.

А критеријум је, чини се, управо појам о коме је овде реч. Јер, у једној од првих песама у прози (ако се тако, уопште, могу назвати текстови у овој књизи?) Андрић каже: „*Можда су све то моје дифузне пројекције. Можда су сенке снова, можда одсјаји бдења... Невољно падам у мрежу реалних координата. И све се своди на јутро, које ме употребљава.*“ Очеvidно, неопходно је да би се у ове текстове ушло тражити кључ који отвара нешто сложеније двери од оних на које смо навикли јер и сам аутор вели да не пристаје на *јутро* с којим почиње живот омеђених појмова, фрагментарног времена, битисања по иперцији, деперсонализованих личности итд... Ја, дакако (пошто сам књигу више пута прочитао), домишљаам оно што би текст о коме је реч могао наговештавати, али са сигурношћу да писац тражи од нас да поглед усмеримо у реалност која није свакодневна, партерна, реалност коју наш свакодневни штимовани сензибилитет прима... Па ипак, иако на изглед мало изокренута, понешто специфичном диоптријом виђена, то је реалност, унутрашња, распиљућа, реалност једне трауматизоване јединке управо овом, нашом и свакодневном подстакнута.

Драгослав Андрић, дакле, развија или, тачније, испреда своје текстове из свести, унутарњег живота људског бића које нам се може учинити и необичним, али које изговара мисао о себи која данашњем човеку не може бити страна: „*идем или бар ласкам себи да идем а у ствари ме носи нека свеопшта и свеприсутна, добро темпорирана намера, којом ме утпа иекси суибераст циљ...*“ У питању је личност нашег времена, дезинтегрисана (*раскомадане воље*), лишена индивидуалности, личност располуђена на једну собом затворену и на утврђено битисање преодређену (стр. 17) и на другу, зарад сопственог ослобођења, зарад уклањања спољашњих и унутрашњих присила, склону свакој па и безразложној акцији (стр. 24). То је личност опселнута дилемама и питањима на које нема одговора — честица изгубљена у свемиру.

То је, ипак, дубоко хумана личност: осим испрестане потребе за чистотом (осећања, идеја, речи као средства комуницирања које су временом оптерећене лажним смислом), потребе која се непрестано исказује, читалац неће моћи да се мимонђе са јединим текстом који је дат у стиху и који, условно говорећи, може да се схвати и као љубавна песма. То, сасвим разумљиво, није случајно. Потреба за љубављу као да је једини коридор за повратак нама самимма, у суштини нарочито неизмењенима, па јој и писац изузетном формом обезбеђује посебно место... И, ижљебимо ли кључне потребе које Андрићева хумана јединка исказује из фиктивне реалности коју његова књига конституише — готово да ћемо се суочити са много традиционалним, човеку од искона банским склоностима и тежњама, но што нам се то у први мах могло учинити.

Да ли је, најзад, Андрићева прва књига поезија — тешко је рећи. Сасвим је, међутим, извесно да је то занимљиво, динамично штиво, да развија врло релевантне идеје на доста кондензован начин и да вишеструко антажује читаоца који открије кључ за комуникацију с њим.

Богдан А. Поповић

Саг етар си

Погледај: небо у даљини румени
као младо вино, смирена опожност
девице. Тихо, сасма ненадно, зени
прикрада се исконска светлост. И

одлазе ветри с југа. Топли. Зар
удара у лице, у срце, у сан нујни
о лету. Летети, као птица, бар,
мисао је што, попут орла, кружним

чини свет. И, као да све, већ, измиче
под тобом док стремши цвети на врху
планине ван хоризонта. Одоздо урличе
светина. Ти летиси. Зар може твој уху

да промакне тај вапај смртних? О, гле!
Нема више тебе, нема твој крчког тела
што спугава ти лет. Сад етар си. Пребела
и нежна рука ти маше. Немоћан свет мре.

СМЕШЕ СЕ ПАХУЉИЦЕ

Још увек врло спеног вуче ме к небу
јутро зимско. Узимам топле рукавице,
бунду, давно добијену капу из Сибира
и отварам прозор: смеше се пахуљице.

Како мило, кроз боре, ветар свира
да вам је знати, да вам је знати.
Крчим кроз прозор и почињем лет
док доле, сва бела, брижна ми мати

криши руке и додикује да се чувам
ветра и да, случајно, не залутам.
О, дође ми ко лавина да се сурвам
у попор, а затим, мирно, залутам

небом као да ништа није било. Као
да је то сасвим обична ствар. Лет
полако скончавам. Небу, ево, дајем
последњи целов. Сутра, можда, опет.

ВЕЧЕРЊИ ЛЕТ

Недељно, благо, вече увлачи се у поре,
у моје књиге и, већ заборављене, списе
које сачињих са жаром, давно, врло давно.
Ослухнујем време, звездозов, кад зби се

да, опет, пожелех лет. Небом комете,
притајене, путују. Влаштини иду у лов
а мене још чекају неке далеке планете.
Кренути, сада, треба; о, мала шетња

у недељно вече може да годи. Космос ври,
Облачим чисту кошуљу, фрак, узимам штап,
полципају, на вглу, махнем док свет снп.
И, ево, летим, Ви, сада, знам, сањате

небеска просторства, авионом мирни лет,
јутро на Венери, Хималаје, Монт Еверест,
можда далеке галаксије, чудни, страни, свет
а ја — летим. Сад, дивна васионом кружи вест.

ЛИСТАЈУБИ МАГАЗИНЕ

Седим на сивом облаку изнад града
и листам, стране, магазине. Доле,
све јаче, као пред потоп, дажд лије
и јуре, сумануте, лимузине. Људи

се, журно, склањају од упорне кише.
Гледају у облак, у догу што се, попут
орсела, око мога, топао, чела свија.
А у једном магазину нежне песме пише

Милосав Славко Пешић. Могао бих и ја.
И као да ме, са страна магазина, ангели
могте. И тамјан, из песама тих, миршце.
После свега, у мени, незадрживо клија

жеља за летом. О, толики постоје предели
које никад не надлегах. Кренути, кренути
заиста треба, чвјем како неко тихо вели.
И никад тај лет, ни за трен, не прекинути.

ПАДА ИКАР

Гле! Пада Икар. Збогом сјајни друже.
После тог пада, знај, што се збива
твоји ће атоми космосом да круже
и девојчица једна кришом да те снива.

Гле! Пада Икар лудом метку сличан.
Док у свему ужасна пометња влада
једино сад ја том сам лету вичан
јер Икар последњи пут пада, пада.

О, пада Икар, пада једна дивна нада
што збунила је птице. Море се отвара.
Пада Икар, звезда чудна изнад града,
пада мору што је за летача само бара.

О, пада Икар као да пада део свода
сама. Падају планете из бескраја.
Летач се тајно висици а њему вода
нада. О, пада Икар ал не падам ја.

ДОЗИВАЊЕ ПРОШЛОСТИ

Јаков Гробаров

ИЗ ДАЉИНЕ све јачи шум реке подстаче разигране мисли,
које су се попут бесне кобиле, хватале за унутрашње зидове
његове бучне главе.

— Тече живот — мислио је — дрвеће се повија, зри
воће. А онда? онда падне један лист, па други... Затим пад-
не снег, покрије земљу... После свега — цео један свет
чека своје буђење. Занста чудно!... И због чега је све то
потребно?... Због кретања, наравно. А да ли то кретање
има некаквог смисла? То вечно и непрекидно кретање...

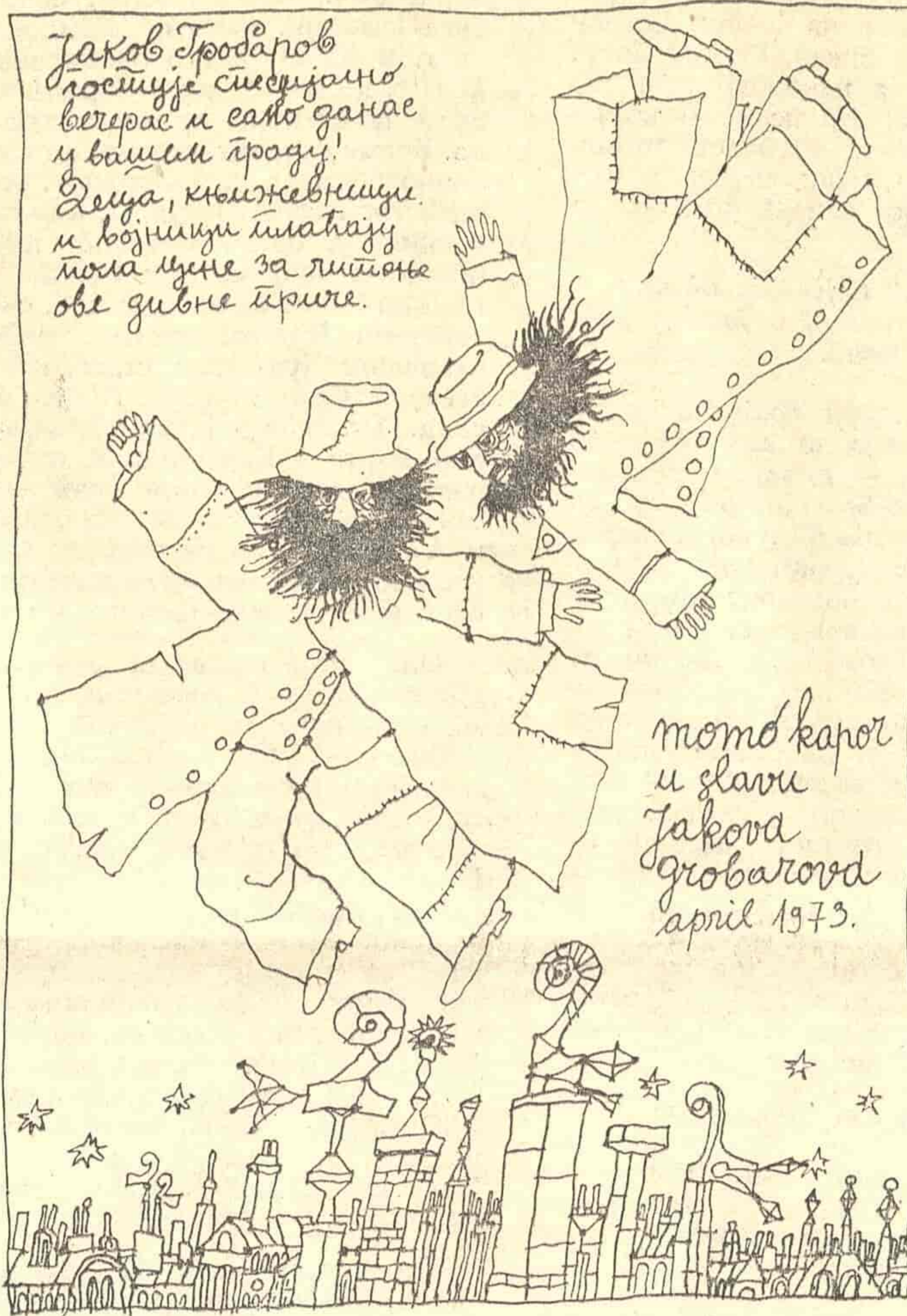
Сигурно да има. У том кретању све се мења и то нико
не може да заустави. Никада...

Рецимо: тастир тера на испашу стадо. А време? Оно
пред собом тера и стадо и пастира. Безудно време које
никога не штеди. Ништа није вечно. „Осим деце“ — како
одрасли умеју да кажу. А зар то није превара? И то каква
превара!

...Ето јуче... још јуче сам имао округле, пуначке
образе. А где су сада? И шта је остао од њих? Крпе. Саме
крпе...

Дукани месец шкљоцну својим провереним и сигурним
апаратом и направил фантастичан снимак у тренутку када
Ам заузео позу која му је, за одмор, највише одговарала.

Његове гладне очи, упади образи, усне скоро поједене,
те незграпно и тремо тедо, све то деловало је доста хладно
и безлично. Лева су му била добро повијена и када је био
у покрету — изгледало је као да седн.

ИЛУСТРАЦИЈА МОМЕ КАПОРА

Он извади из једног од својих многобројних, правилно
распоредених неплова, на изношеној војничкој блузи, мао,
упрљано огледало. Тек када га је ставио испред себе уви-
део је да чини нешто сувишно, непотребно и — он га поно-
во врати.

— Ккво огледало!

Усамљен, Ам се био навикао само на гласна размн-
љања. Тако и сада, тихим и свечаним гласом, попут свеште-
ника који се обраћа пuku за време мисе, Ам настави:

— Као да ја себе не познајем довољно! И без огледала!
Зар нисам толико пута био у ситуацији да ухватим себе на
делу и да се суочим са својим лицем? Сам себи сам се гадно.
Али — увек због других. Због себе, никада. Тако данас, тако
ће бити у сутра.

А јуче? Пунокрвни образи су се изврнули. Као да нису
ни постојали. А тек моја изоштена и многобројна чуда!
Где су? И шта је са њима било? Кажу да човек има свега
шест или седам чуда. Ја сам их, чини ми се, имао много
више...

Сећам се... Био сам војник. На граници. Али — не ре-
лован. У резерви. Многе су војске у то време покушавале
да упадну на нашу територију и да је задрљају. Нисам дао.
Бранио сам — колико је у мени било снаге. Не зато што је
то била моја дужност и обавеза, или пак слепа послушност
и страх од старешина. Ни најмање. Било је ту нечег узвишени-
јег и јачег. Горео сам од поноса што заједно са својим др-
говима бацим над хиљадама снова и што не дозвољавам нико-
ме да непозван уђе у наша плодносна поља, у наше домо-
ве, да руши и да плачка.

Код куће сам био оставио младу жену и кћерку, саме
и без заштите. И — шта сад? Да дозволим, значи, да неко
непримећен прође поред мене, да уђе у спаваћу собу моје
кћерке и да јој стави нож под трло? Па да ми се кћерка
од страха впишки? Е, нећеш, мајчин сине! Крв овде да оста-
виш пре него што и покушаш да коракнеш! Ја — или ти!
Тако сам тада размншао.

Ам завуче главу дубље у блузу плашећи се да из ње
не излети мисао или, у најгорем случају, нека друга драго-
ценост.

— Него... због чега одох толико далеко? Сада више не
могу да се сетим... И тај проклетни терет! Када бих се бар
њета ослободио... Што више патње, све мање идеала... Или
— обрнуто? Не, није ни то. Време ме убија и ја знам да је
сваки секунда унапред израчунат. Зато није ни чудо што гу-
бинм памћење...

Ах, да, сетно сам се... почео сам оно о чудима... Кад
сам био у војци...

Управо смо завршавали са чишћењем оружја, ја и мо-
ји другови и спремали се за хладно купатло, када до нас,
сав зајангурен, дотрча наш претпостављени, да нам јави вест
о походу стране војске на нашу границу. Наредно нам је да
се одмах припремимо за окршај: да непозвану војску спрем-
ни дочекамо и пресечемо јој пут.

И док су се остали војници растрчали хватајући се
оружја, трудени се да не изгубе ни један секунда, у мени за-
поче борба са инстинктом. Јаким инстинктом, који је угу-
шио жељу за убијањем.

Моја пренапета чуда избише на површину. Мислио сам
да ћу се срушити... Не, нисам био кукавица. Али — ето,
дође то онда када се најмање надаш.

Наравно, узео сам пушку, а пошто сам био познат као
добар нишаниња, старешине ме иступрише напред. Они тада
нису ни слутили колико ми је било тешко.

Корачам, а корак — некако утањено. Стопала ме сврбе.
Море, каква стопала — цело тело. До ушнују. Али ништа за
то. Издржаћу.

Последњи сам се завучао у један овени жбуи који сам
на пречац био изабрао. Ово идиотско жбуње дошло ми је
као поручено. Боље ми се зариле у месо, а ја их и не осе-
ћам. Напротив — пријају ми.

Добро сакривен у жбуњу, сада сам могао лепо да се
пренештам. Никако ми није било јасно одакле ми, одједном,
толика неодлучност. Да нисам боластан? Ставим лан на
чело: чело хладно. Па шта онда може да буде? Можда је то
војничка болест? Дешава се то рђавим војницима... Немогу-
ће! Увек сам био међу најбољима. Јасно ми је да у мени
постоји отпор. Пушка ми се отима из руку и — што дужи
чекам све сам нервознији.

Време се отегло, као виме у непомужене краве. Само да
паиће та проклетта војска већ једном! Што пре! Ослухнујем.
Из даљине се зачуше слаби пуцњи. Сигурно су то ОНИ.
Сада их треба дочекати. Поштено.

Опет се у мени пробуди онај војнички понос, понос до-
брод и искреног нишаније. Зар да се понизим? Да издам
себе? И изневерим моје оштро око?

Али... опробана и изоштена чуда, која ме раније нису
изневеравала, сјединише се у мени с неким баволом, с про-
рочанским предсказањем да ћу сигурно починити велики
грех уколико се усудим да пуцам. Срце тражи да отворим
груд. Луца. Крв ми навире у лице. Чучим — као пуњена
врећа.

С друге стране — није да не бих убио. Убијао сам ја и
по десет одједном. На гомилу. Зашто то не бих могао да ура-
дим и сада? Зашто?

ОНИ су се већ приближили на пушкетом. Приница са
свих страна. Дотрбах пушку. Хајде, војничкино, сад се пока-
жи! Шта чекаш?

Не, нећу моћи да убијем. Нека убију они мене. Нећу да
им се предам. Али — нека убију, кад већ ја не могу.

Видим, моји другови сложено одговорише на пуцњаву и
— то ме понесе. Као да сам се препородио. Одједном — дру-
ги човек.

Недалеко од мене наш војник се изви и паде. Стегох
пушку, а око — као приковано иза нишана: — Сад ћу ја да
им покажем! Видеће, гадови, како се убија! Као од шале.

Нисам дуго чекао када на неких двеста метара испред
мене испале из жбуна униформа. Није била наша. Мрак ми
паде на очи. Хватао сам га на нишан и, када видех мушину
на његовом челу, опалих. И — ето штете! Погодно сам га
право у главу.

Потрчао сам, не осврћући се на опасности. Лежао је,
а из главе му је шикљала крв.

Одмах сам изврнуо цеве на његовој блузи не бих ли
пронашао кесиду с дуваном. Добавола! Ништа — осим писа-
ма. Војничка посла!

Али, кад клекох поред њега и мало боље погледах —
умао да не изгубих дах: његово чисто, дечачко, — не де-
чачко, анђeosко лице није могло да убије. То ми је одмах
постало јасно.

Када сам оборно погледа приметио сам — његове руке
везане за пушку. Дебелим, удвострученим капапом. Тек та-
да сам схватио зашто се у мени био појавио тако снажан
отпор против убијања. Инстинкт ме није преварио.

Постивен, окренуо сам се на другу страну. Истог тре-
нутка осетио сам туп бол испод грудног кошца. Пао сам тако
постивен.

Нешто касније, када су наши позанимци нишани на
мене, најпре су помислили да сам мртав. Вероватно је неко
од њих приметио да још увек дајем знаке живота, па су ме
одатле покушали и пренели у једну импровизовану болницу.
Тамо сам и дошао к свести. Рекао ми ми да имама куршум у
пределу стомака и да га хитно треба извадити.

Када су ме секли, чинило ми се да не секу мене, већ неког
другог, да не копају по моме телу, него по нечијем туђем.
Лежао сам на операционом столу и размншао о рату. У
ствари... не толико о рату, колико о његовим последицама...

Да, да, дешава се то. Што ти је живот! Пролети. А мо-
гао сам у ње да га ставим. Ево овај...

Одозго са реке комадићи стакла наговештавали су јут-
ро и Ам се стресе од наглог осећања хладноће. Баши поред
себе оглодану кост. Обрнис умазана уста мараминим затим
седе на свој завежљај леђима се ослањајући на огралу. За-
копча и последње дугме на блузи. Подиже оковратник.

— Е, овако је већ угодније, далеко угодније. Доушше,
мало ће да штине пред зору, али — шта је то за мене! Сит-
ница!... Колико ли се само невоље наталожило у овим мо-
ним промрзаним костима, па — ништа. Теже ми је било оне
зиме када је несрећа зачуцала на моја врата. Ставио сам на
њих каганац и поздравно се са пријатељима. Хтели су да ме
задрже, али ја им нисам веровао. Мислио сам да је то њихо-
ва срачуната игра. Узео сам свој завежљај и изашао на от-
ворени пут.

Испред мене даљина — као уста. У почетку ноге су ме
послае. Касније, почеле су да заостају.

Други рат ме је затекао на путу. Без родбине, без при-
јатеља, без иког познатог. Прошао сам кроз рат са завежља-
јем у руци, а да нисам чуо ни једну људску реч. И све што
сам изнео из рата, поред завежљаја, то је била — мржња.
У рату сам научио да мрзим.

... Рат је као епидемија. Најве — кад му се најмање
надаш. Бесни неко време, разара. Потом се поново смири.
Преброје се жртве и купује се фронта ратни реквизици. За
музеје и топионице. Онда се изврши дезинфекција и вакци-
нација становништва...

Али, ако неко жели да сазна нешто више о последица-
ма рата — он треба да зађе у народ, да уђе у куће чији влас-
ници појма немају какав је то рат био, ко га је, и због чега
водио...

Ту ће вас, обично дочекати жена у прници и још с пра-
га обавестити да јој је погинуо муж или син — а неће умети
да каже због чега. Или ће, испред вас у страху, утрчати у
кућу неки слинавко, са поцепаним лактовима, мислени да
сте поново дошли да му одведете оца...

Затим ћете наћи на доста људи који куквају и оних ко-
ји певају. Кукају, јер су погубили породице и певају, јер су
преживели рат.

Када се и то заврши — настаје велико спремање; ту је,
пре свега неопходно чинити две ствари: искоренити глад и
разне болештине. А како је то могуће? Бар — што се глад
тиче? Човек је гладан све док му не порасте стомак. Међу-
тим, тек тада настаје глад. Права, безгранична. Људи се та-
да разилазе. Подела их глад. Односно, две врсте глади. Или
— две врсте потреба. Људских потреба које се мало разавку-
ју. Тек толико — колико и њихова глад...

Још нешто... увек, после ратова, у народима се пале
слаба светла. Касније, њихова светлост бита све јача, јача...
до следећег рата...

Гола пилећа нога севну на месечини и Ам заустави, а
одмах затим покрену своју мисао, која та је, као кривуља,
водила по ружевицама његове нагржене прошлости.

Њему то није било довољно. Хтео је нешто више од
тога. Хтео је да се увуче у ту прошлост свим својим бићем.
Целим телом. Поштено да се завуче, физички — макар то
трајало и само један милионити део секунде.

Јер — дозивати прошлост, овако само у мислима, за ње-
га то није значило ништа. Хтео је својом руком да је опипа
да би се уверио у њено стварно постојање.

— Ето — мислио је — зажељо сам да дотакнем један
предмет који је давно ишчезао. Али — како? Ко може да
обуче коцкају коју је носно као беба?...

Или, на пример, хтео бих да додирнем моју жену чије
се тело сада већ измешало са земљом. Да је прихватим на
руке, да осетим њен дах, њено физичко присуство...

И са таквом жељом његова се сећања преселише на ек-
ран где је јасно могао да види најразличитије слике између
стварности и маште...

МОЈИ ЕНГЛЕСКИ ПЕСНИЦИ — САВРЕМЕНИЦИ

Наставак са 5. стране

Паунда, доводи, разуме се, каткад, те најновије енглеске поете, не само до неке версификације апсурда, него и уског провинцијализма. Другаче, него тигар у поезији Блејка, звери и животиње добијају главно место, у стиховима најновијих енглеских поета. На пример, Норман мек Кеј налази чисту поезију елегичје, међу паткама које храни. Енрајт је написао песму о насмејаној хијени, Холбрук о сиротом, остарелом, коњу, и једну писму потпуне идентификације себе и пацова, буљине, јарца, кита, змије, рибе, пса, — а, кад је у води, осећа да је жаба. In water I'm a frog. Песма није ни мало комична иако је апсурдна, а завршава се са три стиха, који нису обични:

Ја корачам, каже, усправан, сам,
несавладан, слободан;
Али њихове повремене страсти, страх,
бојазни, корачају са мном
Увек. Свуд.

I walk upright, alone, ungoverned, free
et their occasional lust, fear, unease, walk
with me
Always. All ways.

Џон Веин има чувену песму о горили, Артур Бојерс опет о коњима, Томлинс о коњу, Тед Хјуз о јагњару, а ванредну о коњу у заседи. Има поему о мртвој свињи, Хил о Богу и стварању животиња, — а могао бих навести још много таквих примера. И оволико је, међутим, чини ми се, доста, да се осети разлика између најновијих и Елиота, Паунда, па и Оана. Поново, једна индиферентност песника, не од осећања, не од поезије романтичара, не од поезије личних доживљаја, него од политике, и интернационалне, а нарочито сентимента, љубавника. То сад више није енглеска поезија ТРАНСЛУАНАРНА. То је поезија просечног Енглеца и његовог живота индивидуе, али која је јединка милиона. Да та поезија може имати, ипак, и језивих момената, изједначена песника, са животом индустријских вароши, — Лондона, — широким маса, — приказују, на завршетку, стиховима Џона Фулера у његовој песми која носи наслов: У једном железничком компартману. У возу из Оксфорда за Лондон, године 1884. То је поднаслов. In a Railway Compartment. Oxford to London 1884.

Превод тих стихова у прози гласи: На пишианом седишту девојче од десет година, држи муф, а намешта косу, а добошари потпетицама о пода, од досаде. Све док је један оседео центамен не запази да она не воли да путује и предложи игру одгонетке: „Седам Шваба трче трку... одгонетни ову загонетку, спаси се од канџи лава... а прицепу треба спустити држећи је за косу... „Воз је тад ушао у тунел, вриском, све се светиљке погасиле кад је узе за руку. Она је тад била та принцеса на кули, и један лав искочи, пред њу, на месечином обасјаном знаку, који заурла, који је стиже, и зграби је, и задржа тамо.

Та тако језива песма о сексуалном манијаку претвара се, ипак, у оригиналу у апсурдне, али одлично написане стихове, који гласе:

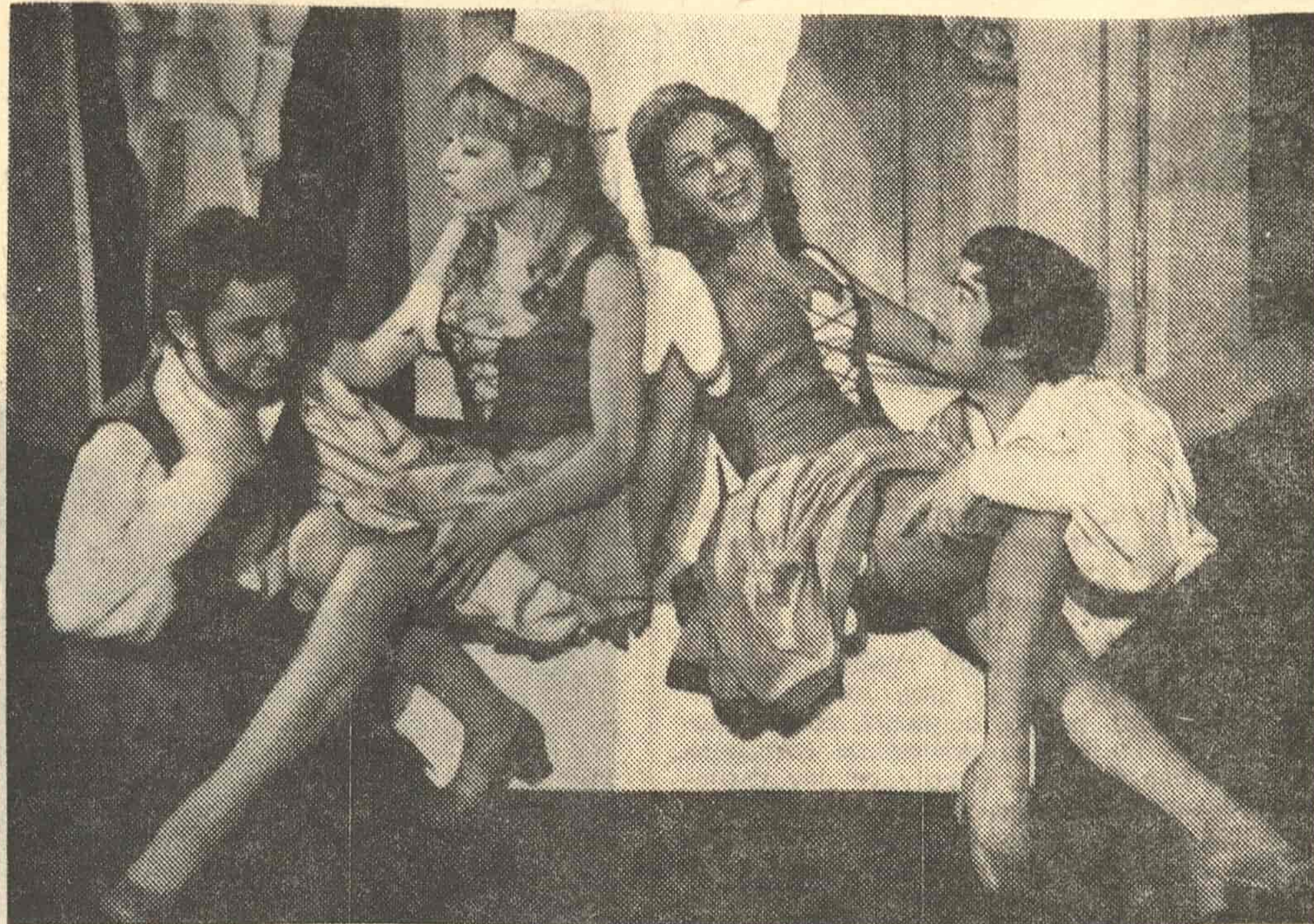
Against the crimson arm-rest leant a girl,
Of ten, holding a muff, twisting a curl,
Drumming her heels in boredom on the floor

Until a white-haired gentleman who stov
She hated travelling produced a case
Of puzzles: „Seven Germans run a race...
Unwind this maze, escape the lion's paw
The princess must be lowered by her hair...
The train entered a tunnel, shrieking, all
The lights went out and when he took her hand
She was the princess in the tower and

A lion faced her on the moonlit wall
Who reared and reached and caught and held her there.

Можда ће неки од мојих читалаца рећи да то више није поезија, него новинарски извештај о сексуалном убиству, у прози. Одратан. Ја се не слажем. Ја мислим, да ће поезија бити вечна, иако је оно што песници пишу променљиво, као и живот људски, као и времена, као и сталежа у којима живимо. Фулер је то девојче и тог перверзног манијака претворио у символ мрачних страна лондонских месечина, — које нису мрачније, него што су била губишта Тауера, у елизабетанско доба. Шта је поезија, на то питање, свако стодеће има други одговор. Одговор савремених енглеских песника је чудан, фантастичан можда, није више поштан, у бившем смислу, али је савремен. Сафо је имала један надгробни натпис, на гробу једног младог рибара, који ми се чини вредан помена, на завршетку овог мог приказа шесторице енглеских песника, који су мени, лично, драги. Пелагоне, — каже песникиња антике, — на гробу младог рибара, — Пелагоне, твој отац ти је на гроб оснео весла, успомену твој мучкотрпног живота. Поезија ће, по мом мишљењу, преживети сваког песника, све песнике. — Она је у историји свих нарада вечна.

Милош Црњански

ДУШКО ГОЛУМБОВСКИ И НАДЕЖДА МИРКОВИЋ, ВЕСНА ПРЕДОЈЕВИЋ И БОЖИДАР СТОШИЋ — ДВА ПОМЕТА И ДВЕ ПЕТРУЊЕДЕ, СМЕЊУГУ СЕ У ПРЕСТАВИ „ДУНДО МАРОЈЕ 73“

ПОЗОРИШТЕ

Наши спектакли

Поводом извођења музичке комедије „Дундо Мароје 73“ на теразијској сцени Београдског позоришта

ОДУВЕК СМО ЖЕЛЕЛИ да имамо домаће ревијалне и музичке спектакле, превеличавани и оно најмање што се постигло и изнова чезнуло за блеском великих светских позоришта. Најупорнији у томе су загребачка Комедија и Београдско позориште, па је разумљиво што је са њиховим позоришта у новије време лансирано више нових дела у овом специфичном жанру. „Дундо Мароје 73“ требало је у том смислу да буде шлагер ове сезоне, али је све испало много скромније него што се могло претпоставити. Заостајемо за вичнијима по идејама, маштовитости и вештини — неколико деценија!

Начинити од „Дунда Мароја“ музичку комедију — веома је привлачан подухват. Дело је толико присутно у нама да га ништа не може обезвредити, а сваки духовити аранжман подвлачи и истиче његову универзалне вредности. Ако је до либрета, Марко Фотез није одступао много од основне фабуле и углавном се задовољао извесним упрощавањима и померањима како би било више места за музику и балет. Све остао је препуштено амбициозном Белу Јусићу и његовој музици. Али, на жалост, уз ту жељу за спектаклом није постојала и истинско надхуње. Оно неколико успешних песмица и естрадних аранжмана, које је Јусић начинио ранијих година за себе и своју дружину, убачено је у текст, повезано са неколико балетских нумера и украшено мало фолклором. И — то је све! Да проија буде већа, све значајније је представљено у првом делу и за наставак је остало толико мало музике да се на тренутке чинило да присуствујемо правој комедији или њеној пародији а не мјузикалу.

Јусићево познавање музичке сцене је веома оскудно тако да се сва његова хтења завршавају у илустрацијама. Ничег ту нема новог, свежег и атрактивног. Презентирана нам је једна инфериорна партитура која може да опстане само на нашим сценама. Управо због тога и не желимо да нашим незадовољством окружимо само младог композитора. Јер, проблем је далеко шири и односи се на све ансамбле који настоје да одрже у животу музичку комедију. Оно што можемо видети углавном су рецидивни једног давно превазиђеног укуса, навике од пре много и много година, и нивоа схватања који данас сасвим сигурно делује као анахронизам.

Мада је скучена теразијска сцена била лепо стилзована — сценографске радове извео је Душан Станић, кореографију је поставио Миљенко Штамбуљ, а костиме доста успешно украсила Ана Несторовић — оно што се на њој збивало било је крајње штуро и премало забавно. Није то била ни комедија ни спектакла, већ нешто хибридно што је могао да задовоља само оне гледаоце са најскромнијим укусом и захтевима. Марко Фотез се у својој редитељској поставци није много трудио да све то некако оплемени, отргне од конвенционалних покрета и учини оригиналним и целовитим. Његова улога је била доста пасивна: више је усклађивао нумере него што је тежио за сопственом, редитељском креацијом. Тешко је то схватити када се зна да је Фотез наш најбољи познавалац Држићеве комедије и један од ретких који би могао да мења спољну форму, а да, истовремено, сачува неокрњену суштину самог дела.

Све је то имало утицаја и за саме глумце и певаче. Божидар Стошић је нејак да би се носио са Пометом: текст му се чинио претезак да би у тој дивној улози био супериоран духом, могао да даје ритам целој комедији и да дирнује збивањем. Био је то више симпатични дечак који скакуће лево и десно него мајстор ренесансе сцене. У овој улози је занимљиви Душан Голубовски. Петруњеда у интерпретацији Весле Преодојевић је била необична у својој поставци: ништа од ренесансе разуздности и бујности, она се исказује у наивности и чедности. Лауру, римску куртизану, тумачиле су свака на свој начин, сигурно и шармантно Бранка Митић и Ирена Просен. Бокица Милаковић је слугу Божича играо снажно и у стилу који је подједнако добар и за праву комедију и за мјузикал. Он је својим

темпераментом и сигурношћу преузео нешто и од улоге Помета тако да је био онај који битно утиче на ток представе. Права је штета што је веома добри Иван Бурберић у улози Садја својом маском подсећао на Виктора Старчића и његову незаборавну креацију ове роле. Изузетно упечатљив је био Драган Лаковић као Ондаро од Августе, а занимљиве ликове, са доста личног, дали су Љубомир Дидаћ (Уго Тудешак), затим Љубица Секулић као пратиља Пери и веренице младог Марка коју је представила Милка Газикаловић.

У овом ансамблу има снага, истина више глумачких него певачких, на којима би могли да почивају и далеко атрактивнији музичко-сценски спектакли. Али, годинама се понавља иста ситуација: велики труд — мали резултати и стил који нам ни по чему не може импонувати! Кри за је у концепту — а то је опет невоља која ову сцену прати од њеног оснивања. Зато је потпуно неизвесно када ћемо успети да разбјемо чамотињу око ових специјализованих позоришта, и да створимо представе које ће бити на нивоу оног најбољег што се данас презентира у свету.

Петар Волк

ФИЛМ

ПРИЧАМ ТИ (ЉУБАВНУ) ПРИЧУ

„Живети од љубави“
Креше Голика као реплика на
„Љубавну причу“ Артура Хилера

ДОК СЕ НА СВЕ СТРАНЕ воде веома критички (али не и довољно самокритички) разговори о прилично лошем стању у домаћој кинематографији и док многи филмски радници у разним дебатама, бар на речима, формулишу своје будуће стваралачке задатке и идеолошка опредељења, у самој пракси као да се ништа битно не мења: произвођаја упрно стоји на мртвој тачки, припреме за јубиларни пудски фестивал не наговештавају ништа добро, а појединци од којих је домаћи филм имао досад мало користи постају све агресивнији. И ретке домаће премијере такође свелоче о продужетку љубоке креативне кризе која је захватила ову кинематографију у свим њеним компонентама — ту је кризу, изгледа, много лакше „превазићи“ речима него делом!

Најновији доказ једног интелектуалног и артистичког стања у коме се налази савремено југословенско филмско стваралаштво добијамо, ових дана, са новим филмом Креше Голика „Живети од љубави“. Тај се слаби филм појавио као јалова и закоснеда реплика на познати амерички комерцијални „хит“ — „Љубавну причу“ Артура Хилера — и успео је да пробуди извесно осећање једног дела наше биоскопске публике (васпитавање у колеџу званом „Градић Пејтољ“), па и једног дела наше филмске критике (која, под аутогодишњим окриљем високотиражне штампе, не прави никакву разлику између домаће бозе и америчке лимунате). У поменутом Голиковом делу, већ проверени образац отужне псеудо-социјалне мелодраме примењује се, веома углавено, на неке наше социјалне прилике. Овога пута, Голик то чини редитељски површно и са свим одамака јелне малограђанске и „пејтонизирани“ свести, која и најслабоженије људске односе своди на банална кашеа, а драматичку свакодневице претвара у петпарачко штиво...

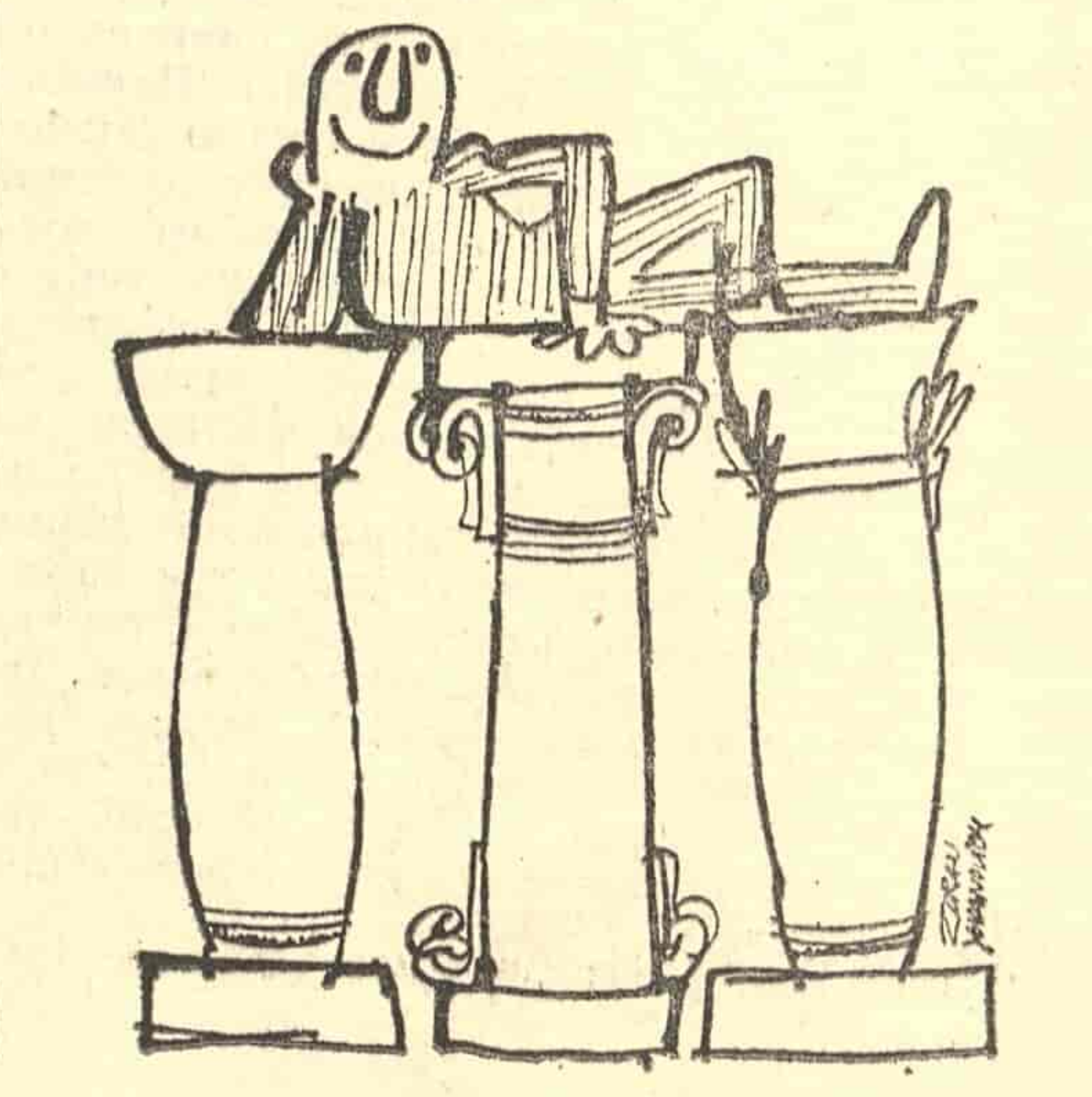
Голиков филм, без сумње, представља домаћу варијанту Хилерове „Љубавне приче“ (сличност између судбина главних ју-

нака очигледна је: реч је, у оба случаја, о романтичној студентској љубави, крунисаној браком, која никако не успева да се одржи, упркос жртвама). Иако Голикови млади супружници, баш као и Хилерови, чине све што је у њиховој моћи, прихватајући покорно „правила игре“ једног уредног грађанског живота, њихова љубав нема никакву перспективу — исход је трагичан, баш као и код Хилера, чија је Ценифер Кавилери једна сасвим обична девојка, а Оливер Берет један сасвим пристојан момак, али их то не купује пред окрутном судбином (док Ценифер музицира Моцарта и Баха, а Оливер игра хокеј, дотае Голиков јунак игра одбојку, а Голикова јунакиња постаје смерна „сеоска учитељица“). Под таквим околностима, везан пулчаном вршом за Хилеров филм, сам Голик преузима улогу оне сентименталне газдарице из свог сопственог филма, која устрептала и сузних очију препричава својим питомцима Хилерову „Љубавну причу“, коју је управо гледала у неком репризно периферијском биоскопу (једина разлика је у томе што у Хилеровој „Љубавној причи“ једла тзв. „велика љубав“ бива прекинута смрћу, док се у Голиковом филму „Живети од љубави“ све завршава мање патетично, једним баналним разводом, но у оба дата случаја порука је идентична и прилично фатална и стичка: права се љубав, данас, никако не може одржати, јер увек постоји нешто што је јаче од ње!).

... Као што, у маломе, Голиков филм пресликава причу и поруку Хилеровог филма, тежећи за одређеним комерцијалним успехом, тако исто филм „Живети од љубави“, као и „Љубавна прича“, одсликава и један шири кинематографски контекст из кога оба ова дела израстају. „Љубавна прича“, тако, појавила се после читавог низа љубавних филмова који су, на неконвенционалан и трагички начин, говорили о емоционалном животу савременог човека, схватајући емоционалну драму метафорички много универзалније — „Љубавној причи“ су, у томе смислу, претходили многи сјајни филмови који су, без предрасуда, приказивали емоционалну нестабилност и еротске трауме савременика (као Ренеов филм „Прошле године у Маријенбаду“, Фелнијејев „Осам и по“, Антонионијева „Авантура“ или Годаров „Људи Пјеро“) и у којима је љубав имала карактер извесне побуне против „конвенција“ уопште, а претходили су јој и филмови у којима се свесно раскидало са традиционалним односом мушкарца и жене, у име једног неоствареног концепта људске слободе, приказујући нам без предрасуда љубав у троје или чак „групни секс“ (као Трифонов „Жил и Џим“, Бардина „Срећа“, Ефанов „Венах пулоака“). Док су нас бунтовни љубавници и из филмова Трифоа, Ренеа, Годара, Фелизија, Антонионија, Варде и Милера уводили у један кошмарни маријенбадски свет, пун траума и двосмислености, али испуњени и надом: дотае нас чедни љубавници и Артура Хилера враћају у свет апсолутног реда и стабилних емоција, далеко од маријенбадских пејзажа, али и без икакве илузије о људској слободи која би се у тим пејзажима могла остварити. Исход је, међутим, остао исти: и они љубавници који су се храбро ухватили у коштак с разним „конвенцијама“, и они љубавници који су покорно прихватили „правила игре“, доживели су исти трагичан крај (а тиме као да је била заокружена теза о апсурдности глобалне људске ситуације, социјалне и емоционалне, чиме се једино објашњава и мелодрамски фатализам Хилерове „Љубавне приче“). Што се тиче фатализма Голиковог филма „Живети од љубави“, њиме се на готово идентичан начин као и у Хилеровом случају, заокружује исти проблем, наравно у специфичним југословенским размерама: после приличног броја домаћих филмова, снимљених после 1961. године, у којима се о судбини љубавника говорило колико на неконвенционалан толико и на песимистички начин (сетимо се, само, провокативних филмова Душана Макавјејева „Човек није тица“ и „Љубавни случај“, или Петровићевих „Ску плача перја“ и филма „Биће скоро пронаст света“), недовољно је снимиљена и читавој серији сасвим конвенционалних домаћих филмова инспирисаних „трагичним женским судбинама“ (од Живановићевог филма „И бог створи кафанског певачицу“, до Рандићевих „Трагова црне девојке“), а ту серију као да закључује управо Голиков последњи филм „Живети од љубави“, прихватајући мит о фаталистичком поразу љубавника као једну од коначних и најновијих фаза новог комерцијалног филма.

После Голиковог филма „Живети од љубави“, дакле, замеће се исти закључак као и после гледања Хилерове „Љубавне приче“: у сукобу са силама које су увек јаче од нас, остаје нам да покорно прихватимо своју судбину, јер ма шта чинили немамо никакву шансу да било шта променимо у атомом контексту — било да нам то не да Баво (који нас, као код Голика, кажњава животом), или да нам то не да Бог (који нас, као код Хилера, кажњава смрћу). Па, ако је већ тако, онда наставимо, без много наде и са дебатом о проблемима домаће кинематографије!

Слободан Новаковић

Историчар Југословенског Јадрана

Поводом 85-годишњице академика Грге Новака

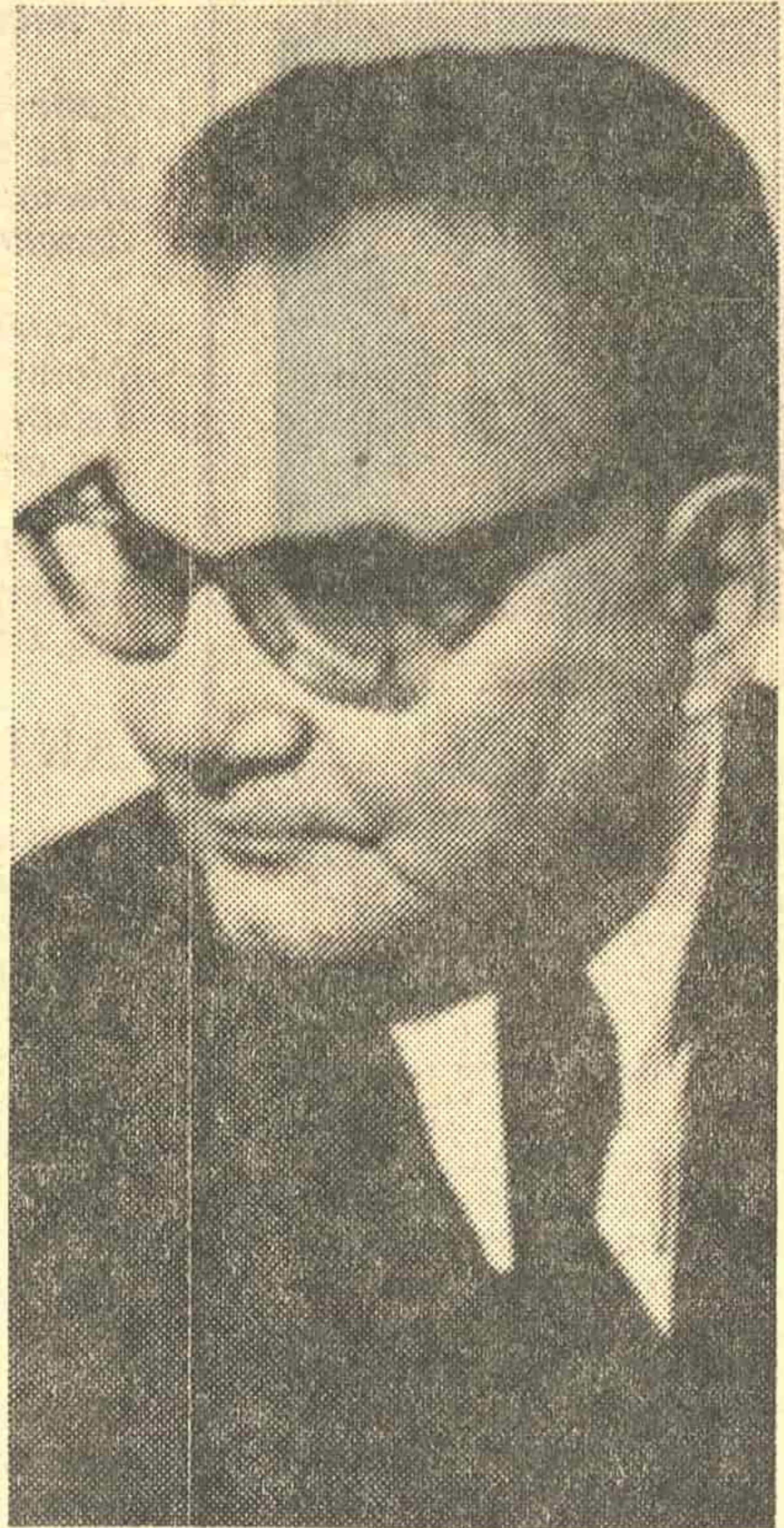
САВРЕМЕНА југословенска историографија има већ данас читав низ својих одличних представника, чија су имена позната не само широм Југославије, него и у страном научном свету. Међу њима видно се истиче име дра Грге Новака. Историчар и археолог, дугогодишњи професор Универзитета у Загребу, редован члан и председник Југословенске академије знаности и умјетности, члан Српске академије наука у Београду и Словенске академије знаности у Љубљани, члан научних института и друштва у Паризу, Лондону, Риму, Бечу, Прагу, Варшави, Букурешту и другим културним центрима, Грга Новак спада у ред најистакнутијих представника савремене југословенске историјске науке, један од оних који нас достојно репрезентује и у страном научном свету.

Рођен у Далмацији, на Хвару, 2. априла 1888, свршио класичну гимназију у Сплиту, студирао на универзитетима у Загребу, Прагу, Бечу, Минхену и Берлину, Грга Новак је докторирао с дисертацијом „Славени и Венеција“ (1913), у две опсежне књиге, које је научна критика дочекала са заслуженим признањима као озбиљан допринос историјској науци. Од 1911. до 1920. био је професор класичне гимназије у Сплиту и кустос Археолошког музеја, где га је археолог Франо Булић дубље заинтересовао за археологију Далмације. После уједињења, када је у Скопљу основан Филозофски факултет, Грга Новак је изабран прво за доцента, а затим за ванредног професора опште историје средњег века. Још од ране младости југословенски оријентисан, остао је пуне четири године у Скопљу (1920—1924), желећи да и са своје стране допринесе подизању првих наставничких и научних кадрова у Македонији. Од 1924. па све до 1960. — с прекидом за време усташког режима, када је отпуштен из службе и затворан, Грга Новак је био професор класичне историје на Универзитету у Загребу, а после ослобођења низ година и шеф историјске катедре и две године ректор Универзитета.

Упоредо са успешном професорском делатношћу одвијала се и Новакова многоструко значајна научноистраживачка активност. Комбинијући и повезујући археолошка ископавања са архивским истраживањима и историјским испитивањима, обухватао је у својим излагањима целокупну прошлост Јадрана, од прансторије, преко Грка и Римљана, преко средњовековних држава, преко новијег доба, пуног тешких борби против млетачке агресије, италијанске прелудне и фашизма, све до наше Народне револуције. У том свом широком обухватању зналачки је захватно читаво подручје југословенског Јадрана: од Трста па све до Скадра. Обрађивао је, истовремено и паралелно, целокупно историјско збивање: социјално-економско, друштвено-политичко и културно-просветно.

У току свога дугогодишњег научног рада, који обухвата раздобље од преко шест деценија, Грга Новак је вршио археолошка ископавања и архивска истраживања на првом месту у својој Далмацији, а када му то није било довољно, када је осетио потребу да своја знања прошири и продуби, заронио је у неиспртне архивске ризнице Рима и Венеције, Беча и Будимпеште, Берлина и Париза. И свуда је налазио на све нове и нове драгоцене податке и непознате чињенице о вековној борби за Јадран.

Као сви прави научници, тако је и Грга Новак отпочињао с малим, специјалним расправама, у којима је обрађивао посебна историјска питања, да постепено пређе на све шире теме, крупније научне проблеме и веће историјске синтезе. Још као млад професор сплитске гимназије, на почетку свога научног рада, осетио је значај даалматинских градова за историјски развој приморских крајева и почео да испитује и обрађује поједине догађаје из прошлости Дубровника, Сплита, Шибеника и Задра. Најдубље је заронио у прошлост Сплита. Деценијама, од своје ране младости до наших дана, прикупљао је податке и проучавао изворну грађу из богате прошлости Сплита. Резултат овог Новаковог дугогодишњег истраживања успешно представља његова

ГРГА НОВАК

„Повијест Сплита“, у три опсежна тома.

Последњих година, на основу својих вишегодишњих истраживања у домаћим и страним архивима и библиотекама, написао је и објавио низ запажених научних студија и расправа из историје народног препорода у Далмацији у другој половини XIX века. Тешке и огорчене борбе између народњака и аутомомаша, које су отпочеле одмах након пада Бахова апсолутизма и трајале све до победе народњака на изборима за Даалматински сабор (1870), мало је ко темељитије проучио и свестраније приказао од Грге Новака. Било би само за пожелети да се све његове студије и расправе о овој сложеној проблематици, разрађане по разним листовима и часописима, што пре прикупе и публикују у посебној књизи, која ће попунити осетну празнину у нашој научној литератури.

Од великих Новакових историјских синтеза споменућемо само две, нарочито значајне. Прва је његова позната књига „Наше море“ (1928), у издању Јадранске страже, прво научно дело о развоју југословенског поморства. Друга је већа синтеза његово дело „Прошлост Далмације“, у две књиге, у којима је зналачки приказана историја ових крајева од најстаријих времена до Рапалског уговора. Научна критика је ово дело с разлогом оценила као прву историју ове покрајине на нашем језику.

После ослобођења, у новој социјалистичкој Југославији, као највиши научни ауторитет у републици Хрватској, Грга Новак је много учинио за културни развој и успон Далмације. Довољно је овде указати само на неколико чињеница. Он је један од иницијатора и оснивача Хисторијског института Југословенске академије у Дубровнику, Института за историјске и економске науке у Задру и Северно-Јадранског института у Ријеци, и један од главних сарадника њихових научних едиција. Даље, био је један од оснивача, организатора и први председник Друштва за проучавање и ванпређење поморства Југославије, чији је покровитељ председник Републике Тито. Најзад, не сме се заборавити да је Грга Новак од почетка оснивања укључивао пуну подршку Филозофском факултету у Задру и као члан комисије за избор професора археологије и историје, и као ментор првим докторима археолошких и историјских наука на овом факултету, желећи да и са своје стране допринесе формирању нових научних кадрова у Далмацији.

За свој дугогодишњи научно-истраживачки, наставнички и културно-просветни рад Грга Новак је добио низ заслужених признања, од којих треба посебно споменути награду АВНОЈ-а за животно дело (1971). Ова највиша награда представља достојно признање значајних резултата Новакових дугогодишњих прегнућа и стремљења на свим подручјима његове плодне и многоструке делатности, у којој несумњиво на првом месту стоји његов немурни рад на научном изучавању прошлости југословенског Јадрана.

Коста Милутиновић

ЈУБИЛЕЈ НАУЧНЕ БИБЛИОТЕКЕ У СПЛИТУ

Реч-две и о измишљеном дневнику у којем се спомиње чувени шпањолски сликар Ел Греко

У СПЛИТУ је прије седамдесет година основана Градска библиотека, која се од године 1962. зове Научна библиотека. Њезин утемељитељ и први равнатељ био је професор Душан Манбер, иначе равнатељ Женске реалне гимназије у Сплиту. Равно 37 година овај вриједни и марљиви човјек налазио се на челу установе која данас броји више од двије стотине тисућа свезака.

Ево како дисциплину професор Хрвоје Моравић у својој књизи „Повијест библиотеке у граду Сплиту I“ приказује својега учитеља: „Пок. директор Д. Манбер знао је својим финим тактом сабрати мноштво приватних библиотека, на Опћини успијевао је многу пута испословати средства за набавку књига. Радећи годинама упорно без буке и галаме, он је заправо читао свој живот посветио Градској библиотеци и културном издању Сплита. Он је неком љубоморношћу чувао сваку књигу и сваку новину и кад год би је предавао на читање, осећао се као да се нешто трга од његове душе. Али према младим читаоцима, као и према тадашњим књижевницима који су се увек слажили Библиотеком, био је изузетно широк и услужан. У годинама пред други свјетски рат у Библиотеку су редовито долазили сплитски књижевници Анте Цетињео, Тин Ујевич, Анте Петровић и други. Овај последњи оставио је Библиотеци године 1941. огромну своју књижницу с рукописима и књижевном кореспонденцијом. Уз Трумбићеву оставштину то је највреднија приноса Градске библиотеке од њених оснотка“.

Душан је Манбер сакупио велико благо у књигама, рукописима, разним ријеткостима и успоменама на прошани живот Сплита и Далмације, па му много не дугује само Научна библиотека, него и данашњи Хисторијски музеј града Сплита, па Архив, Природословни музеј.

Најважније мјесто у сплитској Научној библиотеци припада збирци „Даалматика“, која сакупља

сваке књиге који је тискан на подручју бивше покрајине Далмације, а од године 1950. тај исти примерак добива с подручја цијеле Хрватске.

Данас се Научна библиотека у Сплиту налази у тешкој ситуацији. Између већег броја проблема, најтежи је онај што се односи на складнишњи простор, који је данас потпуно искориштен.

А сад сво једног занимљивог детаља из повјести наше славе: нице:

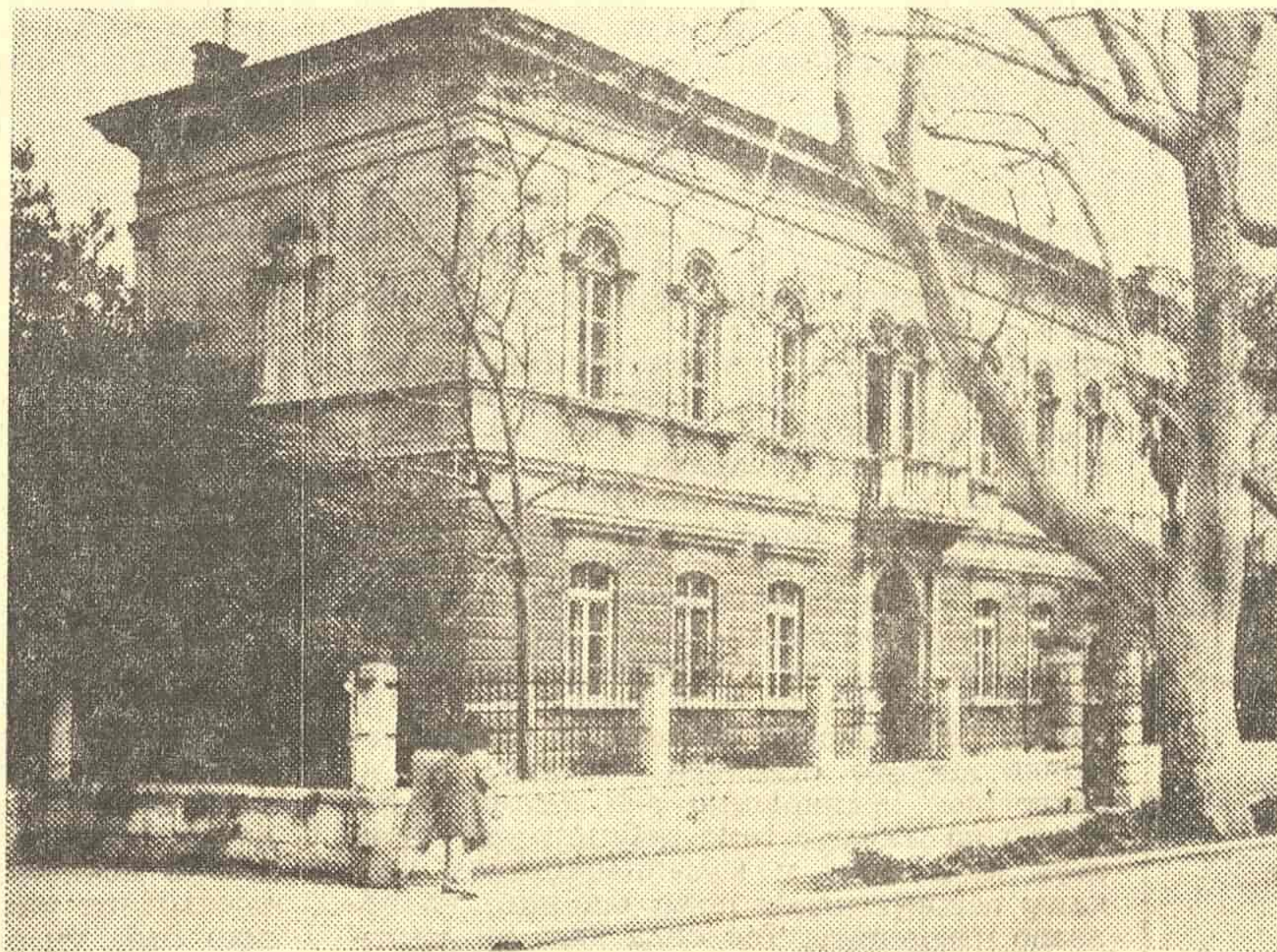
СВЕ ЈЕ ПОЧЕЛО ГОДИНЕ 1923.

Године 1923. студент повјести умјетности Јерко Фабковић казао је својему минхенском професору Хугу Кереру (Kehreru), познатом стручњаку који је године 1914. објавио књигу о Ел Греку, да је у архиву сплитске Градске библиотеке нашао „старохрватски“ оригинал Кловићева Дневника, те му је понудио свој пријевод одломка у којему наш ситносликари говори о сусрету с Ел Греком. Минхенски професор „купио је причу“ и објелоданио је Фабковићев понуђени текст у часопису: „Kunstchronik und Kunstmarkt“ (број 47—48 од мјесеца септембра 1925). Тај текст у пријеводу гласи:

„Посјет Јулија Кловића Ел Грекову ателијеру.

Да су постојали односи између младог Грека и ситносликара Јулија Кловића, свједочи нам прије свега препоручено писмо које је овај Хрват дне 16. студенога (новембра) 1570. послао из Рима Александару Фарнезу (Farneseu). У том писму молио је Кловић да се додјели његову колеги соба у кардиналовој палаци „за неко вријеме, док се он мало снабе“.

Кловић пише: „У Рим је стигао млади Крећанин, Тицијанов ученик који, по мојој мишљењу, изгледа да је изврстан у сликарству и између осталих ствари он је направно аутопортрет што је код римских сликара побудио занимање“. Ово је писмо био от-

НАУЧНА БИБЛИОТЕКА У СПЛИТУ

све публикације тискане у Далмацији, као и оне које говоре о том крају. Више него нека друга књижница на свијету, Научна библиотека има периодике тискане у Далмацији. Тако једино она има све бројеве задарског „Народног листа“ (1862—1920), тог најстаријег листа на Балкану, који је послане овога рата наставио изазити. Библиотека има девет инкунабула, од којих је тек пет регистрирао Јосип Бандалћ у својој књизи „Инкунабуле у Хрватској“ (издање Југословенске академије).

У рукописној збирци која је успостављена већ при самом оснотку има, између осталог, и неколико значајних хрватских рукописа писаних латиницом и босанчицом који су били предметом истраживања разних учењака. У тој је збирци и гласовита „Муза Сицилијана“ Ињата Борвића у једином познатом потпуном пријепису с талијанским оригиналом уз преведене pjesме.

Књиге је Научна библиотека у својој прошлости, па и сад, добављала на више начина. Неке је добила на поклон, друге у замјену, а мањи број књига је и купила. Од године 1919. добивала је обавезни и бесплатни примјерак

рохрватски, на жалост без датума и без навода мјеста одакле пише. Ове врло вриједне реченице у пријеводу гласе:

„Јучер сам посјетио Грека да се с њим прошетам кроз град. Био је јако лијеп дан. Сјало је врло лијепо прољетно сунце, које може свакога развеселити. Читав град је изгледао свечано. Био сам зачуђен кад сам ушао у Греков ателијер. Завјесе пред прозорима биле су тако густо скупљене да се је једва могао распознавати предмете. На столци је сједио Греко. Није радио, а није ни спавао. Са мном није хтио изићи јер је дневно свјетло мутило његово унутарње“.

Како је ипак овај кратки опис богат убојајем — наглашује минхенски професор — и уједно тајанствен! Фино Кловић карактеризира нарав младога Грека: Тако нам се представља и он сам у својим дјелима као пророк, који је изнутра направ вани, из дубине душе написао Козмос. Зар се тако замишља „манристу“? По свој прилици под овим градом, који је обасјан „врло лијеппим прољетним сунцем“ мисли се на Рим. У том случају могло би се узети заоста годину 1570. као годину кад је ово писмо написано. Више се не усуђујем казати. Чини се да постоји нада, ако се овај спис право опијени и ако се прегледа Кловићеве слике, да бисмо могли добити нове спознаје“.

Тако је писао професор у гледалом часопису и његова је радња имала одазива у знанственом свијету.

ЈЕРКО ФАБКОВИЋ — НЕОБИЧНИ ВАРАЛИЦА

Најприје је започео с дописом дра Артура Шнајдера (Schneidera), загребачког свечаничног професора, дон Франи Булићу. У њему стоји и ово:

„Како ћете из пријеписа једног чланака проф. Керера (Kehreru) разабрати, тврди један његов бивши (а сада мој) бак, т. Јерко Фабковић, да је у архиву сплитске Градске библиотеке открио хрватски писане записе Кловићеве. Кад сам чланака прочитао, одмах сам замолио г. Ф., да ми да свој пријепис „старохрватског“ оригинала. Он ми, међутим, рече, да је свој пријепис замјетио и да се, на жалост, и сплитски оригинал у архиву изгубио.“

Морам одмах рећи, да ми се та читава ствар чини сумњива, јер не могу вјеровати, да је који наш човјек XVI. вијека писао у тако суптијаном стилстичким дистинкцијама, какове се налазе у пријеводу г. Ф. С друге стране, ако се тврди г. Ф. обистини, била би та чињеница за нас од пресудног значаја, јер би то био једини до сада познати случај, да се један од наших старих хрватских умјетника служио у послу умјетничком својим материјалним језиком“.

Међутим, ствар није остала само на допису загребачког свечаничног професора. Измишљотина Јерке Фабковића ушла је у многе радње, тискане и радио наводе. Тако године 1949. тражи податке о непостојећем дневнику УНЕСКО, затим Савет за науку и културу Владе ФРНЈ. Каснијих година јавља се Жан Бодри (Jean Baudri), председник међународног средишта за романске студије у Паризу и многи други. Посљедњи је, барем за сада био Емил Рајнер (Reiner) из Беча који је чак особно допутовао у Сплит да види тај дневник.

А сад ево примјера из којег се најбоље види како је Фабковићева лаж прихваћена. У својему есеју проф. Бидерман (Biedermann) каже и ово:

„На основу каквих душевних доживљаја су Грекова стварања израсла, може објаснити споменути Кловић. По једном запису у сплитској библиотеци изјашњава се Кловић, причајући о посјету код својега пријатеља у Риму. Овога је нашао у радоници потпуно заштићеној од дањег свјетла. У њој су се прелетели тек могли распознавати. Нашао је Грека у наслобачу, дубоко замишљена. Није хтио поћи с Кловићем на шетњу, тврдећи да му дање свјетло ремети „унутарње свјетло“.

Ова ријеч није само значајна у смислу Грекове умјетности, већ је она значајна и у умјетничком стварању вође. Та нас ријеч приближује тајни генија који се без визије не може замислити.“

Макар је Фабковић преварио својега професора и многе друге знанствене раднике, не може му се оспорити способност која се види у томе да се његова фраза о „унутарњем свјетлу“ добро уклопила у размишљањима о суптиности Грекове умјетности.

Шимун Јуришић

НАРОДНИ МУДРАЦ СУЛА РАДОВ

ДЈЕЛО СУЛЕ РАДОВА по обиму није велико: издесет анегдота, око хиљаду изрека и стотинак одговора, који се, по форми, могу сврстати у питалице, чак је, једним дијелом, и спорно — да ли је све што је приписано њему — његово или преузето од других, али, и овако како је, оно даје изванредно импресивну слику старе Црне Горе, односа који су владали у њој, нарочито средином 19. вијека, и погледа на свијет једног друштва, прије свега патријархалног, које је, у борби за опстанак и слободу, извило из својих њедара и такве личности и такве творевине, као што су Сула Радов и његове максиме и изреке.

Оно што Сулу издваја од других, исто тако врских народних паметара, чије су се прозне и пјевишке творевине уградиле и у тогиле у ризницу народног стваралаштва, постајући анонимне — то је снага његове ријечи, висprenост духа, који је, поред племенске и временске органичености, посједовао једну трајну димензију људскости и мудрости. Његово дјело, изникло у крилу племена, престаје је давно да буде племенско. Оно је преживјело своје доба, као и оно које је последица њега дошло и прошло, трајући и у нашем времену.

За доба Сулино ријеч није могла, нити смјела, да се гази, пропита и унижава. Негада оштра и опора, некад блага и топла, негда, као варница, рођена на окупцу и посјелу, некад извита уз плуцањ пушке и сијев јагатана на мегдану и на бојишту, она је подстицала, учила, корила, насмијавала и исмијавала, прерастајући, тако, у небројене прозне творевине: анегдоте, пословице, заклетве, благослове, питалице, пошалице и др., које колају по народу, развијајући временске и просторне границе, добивајући, често, нове форме и друге садржаје.

Ево неких његових максима и одговора:

- 1. Не развијај вјетар пљевом и пепелом!
- Не мјери се јутарњим ладом!
- Не плуцај прахом без олова!
- Не крој хаљину без омјера!
- Не вози се у лађу без весала!
- Не режи, кад ти не баста ланут!
- Не штеди са дно коша, но са врх коша!
- Не замахуј ће ударит не смијеш!
- Не нишани у сваког, да себе не погодиш!
- Не играј се туђим именом, да своје не изгубиш!
- Чувај се главарства, да ти не пришију реп два пут дужи од чибукка!
- Чувај се од брзе ријечи!
- Чувај се од туђе мукје и своје брукје!
- Чувај се од клетве сиротинске!
- Чувај се од празне главе и празнијех очију!
- Чувај се од мутивода, трокатића и никоговића!
- Чувај се од тулог ханџара и пребријене сабље!
- Чувај се од жбира, шаптаља и доушника!
- Чувај се сам, па ће те и људи чуват!

- ★
- Шта је најскупље, Сула?
- Образ, ко га зна цијенил!
- А најевтиније?
- Образ, ко га не зна цијенил!

- ★
- Шта човјек највише крије?
- Срамоту!
- А највише казује?
- Срамоту!

- ★
- Шта је тешко носити?
- Име јунака!
- А теже?
- Име човјека!

- ★
- Шта је лако?
- Туђијем рукама трест глатиње!
- А шта тешко?
- Својијем ружу брат!

- ★
- Ко највише тријеши?
- Ко себе високо цијенил!
- А ко најмање?
- Ко зна мјеру!

- ★
- Шта човјека најбоље научи?
- Невоља!
- А од чега највише зазире?
- Од невоље!

- ★
- Која је кућа пуна?
- Бе људи сједе!
- А празна?
- Бе се погани окупљају!

- ★
- Ко је срећан?
- Кога усрећил оно што је чекао!
- Ко срећнији?
- Кога усрећил оно што није чекао!
- А најсрећнији?
- Ко не дочека оно од шта га је било страх!

- ★
- Бе се правда највише чува?
- Тамо, бе је не зову сваки час!
- А обичај?
- Тамо, бе га не мијењају сваки дан!

- ★
- Шта шобоњи?
- Шпшарка!
- Шта више?
- Празна тиква!
- А највише?
- Празна ријеч!

- ★
- Шта је тешко?
- Прешута!
- Теже?
- Опростит!
- Најтеже?
- Заборавит!

- ★
- Ко ме је тешко?
- Ко се роди без имена!
- Теже?
- Ко за живот име изгубил!
- А најтеже?
- Ко ме своје име смета!

Боро Вујачић

ЛЕТОПИС

Вера Панова и њена последња књига

НЕДАВНО ПРЕМИНУЛА Вера Фјодоровна Панова (1905 — 1973) унела је у своју последњу књигу „Списатељеве забелешке“ и један текст о Чехову. Тај напис знамените руске совјетске књижевнице чија су дела „Сапутници“, „Сентиментални роман“, „Серџожа“ и друга добро позната у многим земљама, а и код нас, свакако је индикативан. Он посредно говори и о битним обележјима стваралаштва саме Панове.

Вера Фјодоровна је истакла моћно подстицајно „тројство“ порука Достојевског, Толстоја и Чехова каснијој уметничкој прози, али је Чехов зашло био најближи атмосферама и звучанима свега онога што остаје као висок домет те књижевнице. Попут Чехова, она је волела да приповеда тобоже непристрасно, чак бестрасно, заклањајући се иза испричаног — и захтевајући од

Монографска и есејистичко-критичка литература о Пановој упућује на закључак да је она — како у већ поменутих делима, тако и у романима „Кружница“, „Годишња доба“, „Светла обала“, у приповеткама „Ваља“, „Вољоба“, — упорно трагала за истината стварности и за истината стваралаштва. Тежила је тачној и чистој речи која не жели да остане затворена у себи самој и својој лепоти, него избија на широк простор.

Пут Вере Панове ка њеним најтрајнијим остварењима и правом изразу није био лак. Рођена и одрасла у Ростову на Дону, она је као шестогодишња девојчица изгубила оца. (Књиговођа Фјодор Панов погинуо је несрећним случајем: удавио се у Дону). Девојчица се тешко пробијала ка знању, књигама, првим визијама насталим из класичне лектире — али се ипак пробила. Имала је само седамнаест година кад се њено име нашло на списку сарадника листа „Трудовой Дон“. Сарађивала је касније и у другим гласилима. Поред репортажа, писала је пре рата сценска дела и приповетке. Током ратних година живела је на Уралу, у граду Перму, где се као новинар прихватила задатка скопчаног са другим драматичним путовањима. Ваљало је написати обимну брошуру о санитетском возу 312, о томе како се њиме превозе рањеници са фронта, како раде лекари, медицинске сестре и остало особље... Панова је предложила да уместо фактографског текста напише књигу проткану живим гласовима људи, интонацијом сваког од њих, а у издавачкој кући Вери Фјодоровни су одговорили: — Интонација нас не занима.

Ипак, под пером Вере Панове настала је не само брошура. Појавила се и красна проза о људима из једног санитетског воза — роман „Сапутници“ (1946). Крећући се подручјем ратних тема, Панова је нашла дикове, збивања и мотиве за самосвојно снажан и хуманитетом проткан роман. Објављивањем „Сапутника“ она се уврстила међу веома истакнуте совјетске мајсторе прозе. Слава Лењинграђанке Вере Панове у СССР и изван његових граница заблестала је још видније захваљујући приповеци „Серџожа“ (1955), том ремек-делу које говори одраслима о шестогодишњем детету. Многе земље обила је проза „Серџожа“ којој се придружио истоимени филм Г. Данијелије и А. Талајкина.

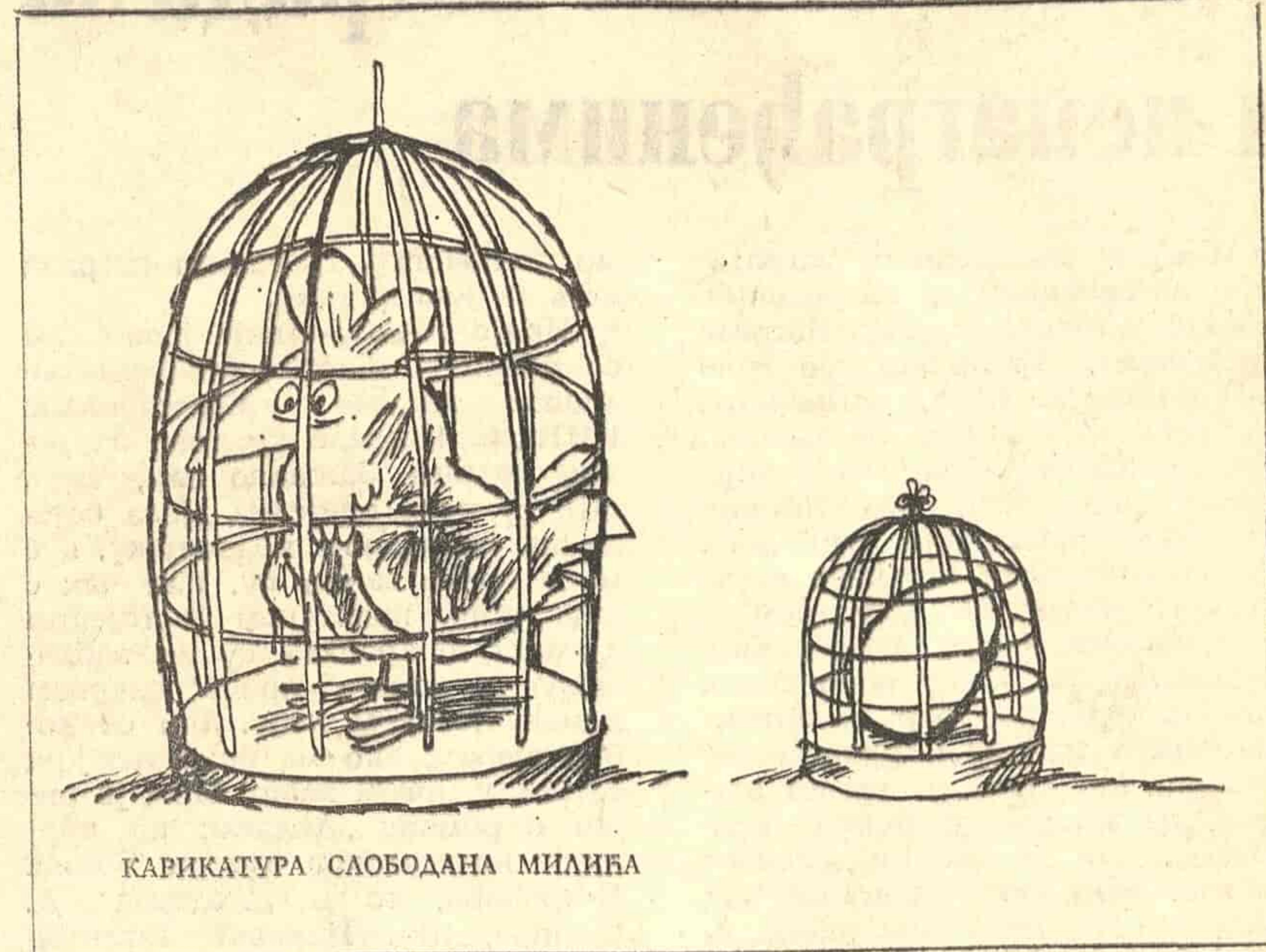
У једном од написа обухваћених књигом „Списатељеве забелешке“, која је штампана у Ленинграду 1972. године, Панова каже: „Добро је што су у совјетској књижевности постојали Бабел и Паустовски, Грин и Платонов, Еренбург и Сејфалина. Управо таква разноликост карактера, облика и звучана сведочи о духовном богатству нашег народа“. Смрт Вере Фјодоровне Панове налаже да се те речи поново прочитају — и да читалац дода, у себи, њено име оним именима славних, особених уметника прозе. (А. З.)

ВЕРА ПАНОВА

читалаца дубоко уживљавање. Прозе а и најбоље драме Вере Панове (међу које спада комад „Испраћаји белих ноћи“) обликова не су веома стаљожено и прозрачно, уз избегавање наметљивих ефеката, али скоро увек тако да је њиховим великим, спољашњим планом наговештен други план, знатно важнији за светове и тежње „јунака“. Привидно једноставна казивања Панове избегавају одвећ наглашене конфронтације несродних или супротнотежних духова, али они често воде невидљиве битке на страницама њених најбољих књига. То су продуровљено уздржљиве књиге кадре да делују као химна човечности, али и као посредно изречена осуда кукавичког увлачења у сопствену љуптуру, безвредне називи — љубави, сиве малограђанске свакодневице.

ХУМОР И САТИРА

НИЈЕ СРЦЕ ЗА РОБОТА

ОВИХ ДАНА Б. М. поклонио је један свој бубрег најбољем пријатељу. Велики је то тест коме и ја са своје стране скидам капу. Међутим, поменути Б. М. има још један свој бубрег који ће се бринути и за надежност оног који се преселено у туђе тело... Овај увод не би био потребан да се и ја нисам одлучио на још већи гест...

Имам као и сви једно једно своје срце. Није отврало ни закречено, ради без шумова, лишено сумњивих љубави и несумњивих мржњи, стацонирано по биолошком ЈУС-у на левој страни, није ни боље ни горе од оних намењених трансплантацији у болници Гроте Шур или у ком другом медицинском центру у свету. То и такво срце хоћу некоме да поклоним. Али не срчаној банци, јер је и ту опасност од инфлације могућа.

Није ми досадило да живим, али можда ће моје срце другом корисније послужити и зато ћу га поклонити без уговора о поклону, присуства администрације, огласа у новинама и рекламе на телевизији. То ћу учинити у директном контакту са примаоцем...

— Хоћете ли га ви, друже приправнице?... Једно храбро и здраво срце добро би вам дошло за наредних 40 година.

— Да, али ми претходно обезбедите ноге Ракел Велч. Њих треба да трансплантирам место мојих да бих успео на конкурс...

— А ви грађанине?

— Ја бих радије, ако имате, резервну плаћу. Јер кад смог притисне, оде срце.

Да покушам са службеником на шалтеру?

— Треба ли вам једно не толико енергично колико здраво срце?

— Срце, Срце?... Чекајте, шта то беше? Ах, па да. Добите сутра, па ако ми буде устребало, испунићте фирмулар у 4 примерка — за сваку срчану комору и преткомору по један, уз, разуме се, два сведока да је предмет, тј. срце — домаћег порекла. Затим такса, овера...

— А вама, млади човече? Чини ми се да сте ви моторна снага нове моде и помодарства. Ипак, не би било лоше да због ритма живота имате једно не ново, али потпуно здраво срце?

— Жалим, мотори! Да си ми понудио, рецимо, смрзнуто срце или атомско срце са мини-мотором — та „фапа“ игра. Ја бих још укљонио ово своје из груди и ако може још дуго да служи. А то твоје, домаће, људско, употребљавано... Мој би га организам одбацио као страни тело, док си узвикнуо — девиза. Јави се, дакле, мотори, идући пут с нечим страним. То је анти-џака. Бао!

— Хоћете ли ви из ОЗ-а на поклон једно ратоборно срце. Такво вама треба.

— Претпостављамо да сте га већ осигурали према нашој најновијој скали?

— На жалост, не!

— Е, онда нам не треба. Прегураћемо некако и овај квартал и са овим нашим, већ уходаним. Осим тога, нама би требало још снаге да преко привредног суда наплаћимо све рачуне.

О људи, људи! Изгледа ником не треба здраво срце. Критичари га одбијају као сувише мирољубиво, трговци га примају под условом да уз њега дам рабат и касичкинт, за урбанисте је прихваћиво с тим да га урбанизују према сопственим афинитетима, према професор универзитета окреће главу од њега јер нема облик према његовом уџбенику, добар број возача беше сигуран да ће моје срце њихов организам одбацити

као прекобројног путника још на првој кривини... Или да ће се после престанка ограничења брзине преселити из груди у пете. Кад га, коначно, понуђих својој девојци, она га прихвати, с тим да та носи окаченог о врату — окованог у злато...

Да, видим, кад моје срце већ неће нико да прихвати, онда мора да нешто није с њим у реду. Опћни ћу код свог кардиолога.

— Извините, докторе, нешто није у реду с мојим срцем. Хтео бих да га прегледате и, у случају патолошког стања, овашћујем вас да га ставите у неку теглу... Нека послужи интересима науке.

— Лако је то рећи, драги мој, али тешко је учинити.

— Због чега, побогу?!... Имате мој пристаник, сва овашћења... Испрсићу се на путу првог реда, и... с те стране је готово...

— Ма то се може уредити и на пешачком прелазу, али није у томе ствар...

— Него у чему?

— Човече, схватите, нисте оверни здравствену књижицу!

Тако сам остао, драги читаоци, са својим срцем и, да не чује зло, добро ме служи. Али ако се једно дана опет будем решио на сличан корак, свој најважнији орган понудићу псу или мајмуну. Колико су пута они дали човеку своје органе, а ипак никада нису постављали и своје услове.

ПС: Непосредно пошто заврших овај напис, указа ми колега на пропуст што своје срце нисам понудио роботу. То нећу, јер робот бисао које врсте траже и — резервне делове.

Петра Срећковић

Басна о оловном војнику

Поносито и гордо стајао је оловни војник пред стројем за стреларе.

— Дивне ли храбрости! — рече војници из строја за стреларе. — Јесте нам непријатељ, али свака му част!

— Нема смисла убити таквог хероја! — раздрагано рече генерал и ослободи војника смртне казне.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ: Оловни војник остао је жив јер су и војници у строју за стреларе, чак и сам генерал, били од олова.

БАСНА О АНТИ-БЕБИ ПИЛУЛИ

Генерална скупштина уједињених животиња издала је следеће службено саопштење:

„Када запрети општа опасност да ће деца одрести родитељима и животињама виши, да ће се наконтити у неограниченим, претњим количинама, устаје све паметно и остарео, да се бори против напасти која долази.

Али, методи контрацепције нису савршени. Поред презерватива, желатина, пилула за несубене срећне мајке, рачунаљки и сличних изума, најважније скакаваца људског рода незауставиво улази у наш живот.

Најефикаснија анти-беби пилула, Отров Цивилизације, намењена већ рођеној деци, наилази на све шпру подршку. Ове пилуле не изазивају мучку код мајке, не изазивају гојазност, нису скупе. Треба их само примењивати весело, будааласто, без гриже савести, безболно.

Ако и поред тога нека отпорна деца преживе, употребити најмоћније контрацептивно средство, рат, и ићи до краја, до атомске бомбе.

НАРАВОУЧЕНИЈЕ: Ако их не уништите док су мали, после им више нико не може доакати.

Растко Закић

О књижевним наградама и ненаграђенима

СКАСКА о књижевним наградама и награђенима (и награђенима, дабоме) у пуном је јеку. Награде су сезонске. Хроничне, као грци или књижица. Буду, загомилају, па пробу без већих посљедица. Што је можда добро, али и није. Затрају, али мало кад истрају у својим позитивним учинцима. Но ма како биле мањкаве и релативне, подложне флуидном и промјенљивом укусу и критерију поједица, ипак су потребне и стимулативне, јер бар за тренутак скрећу пажњу потенцијалних читалаца пут дјела, за тренут издвојеног из текуће продукције, али и на књижевност уопште. Посебно у вријеме кад књижевности не скачу акције и кад јој не цвијетају баш руже.

Не можемо се, истинабог, пожалити да оскудијевамо у наградама. Друго је међутим, уосталом и оно право, питање колико су речена признања заиста утицална, утицајна, колико заправо читаоца наводе на читање (што би била њихова права сврха, бар једна од битних). О томе немамо никаквих посигурних података. Но књиге се и иначе слабо и све ријеђе купују и читају. Није само у питању општа скапулоза и висока цијена књиге, нарочито штампарски аудио трошкови, а у структури производње. Хонорари аутора су сразмјерно мали. Али битније је ипак за слабу пробу књиге нешто друго: још већ послиједна навикнутост или огудаост да без књиге можемо. Читање нам није ушло у крв, није постало свакодневна потреба, духовна потреба, задовољство, нужност.

Мало је у нас људи који се држе девизе — ни дана без штава, без лектире неке добре књиге! Јако мало. Има их, напротив, који се диче нечитањем. Чак се запрепашта кад их уштите да ли су у посљедње вријеме нешто прочитали. Имали смо прилику да из загребачког ТВ студија, у поводу емисије о хрватском роману, упознали неколико тих врхунских, изданичних нечитача књиге! Све су то махом, што је најжаосније, интелектуалци. Обрешу се, чак! Као: каква су то, молим вас, необична питања! Огроман број је оних, мислим на писмене и учене, које књига уопште не занима, не привлачи, ни на пушкетом, као лањски свијет. Прозлазе поред претрпаних књижевних излога као поред турског гробља, у безглавној апсурдној хити. Све су то вјероватно реални читачи новина, или новинских наслова (пред сан, умјесто пилуле за успављивање), или ревија. И то је све што од штампарских сластица повремено конзумирају.

Све се више, такође, чују злогуби пророчки гласови како је књижица у класичном смислу одзвонило. Гутенбергов епоха ни изум помало већ припада прошлости! На прагу смо нове ере, ере слике, звука, електронике. То је, кажу ти футуроолози, будућност наше цивилизације. Култура да, али култура без књиге. Јако, јако, наравно, обеспокојавајуће, бар за нас задрте конзервативне читаче. Први предзнаци су доиста ту. Телевизија је можда гробар књиге. Али не само књиге! С њом се по атрактивности и опчињености може мало шта још мјерити. Но, оставимо ипак по страни те тужне а неминуаве приче које живот прича, и врати-

мо се почетку, тј. сезони награда која је још у току.

Прије годину—двје јавно сам се сличним текстом поводом ондашње додјеле традиционалне НИН-ове Награде критике за роман године. Зајално сам, тада, што су нека вриједна дјела остала на споредном колосијеку, а с мало среће могла су, или чак с другачијим приступом постојећим дјелима, и требала су да заблесту на нашем иначе тумрном романсијерском небу. Ако се добро сјећам, ако ме памћење још служи, у првом плану била је ријеч о роману „Долазак на крај лета“ новосадског аутора Бошка Петровића, те о „Уходама“ Д. Сушића, итд. Наравно, такмичење је нека врста хазарда. Увијек се наметне не само квалитет него и укус оних који пресуђују. Један добија, сви други губе. Међутим, вријеме што нас дијели од чина додјеле награде све нас више увјерава да је Петровићев роман изгубно случајно, односно да је морално побједник. Јер ево траје властитом нутарњом садржајношћу, оствареном снагом израза, стилном, маштом, аутентичношћу. Роман је то коме награда, добио је или не, не може наудити. (Некако у то вријеме прочитам да аутор ради, да је увећало при завршетку свог новог романа „Певач“ — о слијепом турском барду из устаначких времена, но, уза сва жељено ишчекивање, романа на жалост још нема!) Ове пак године — игра случаја — опет је остао други, у сјени један новосадски аутор: Александар Тишма са романом „Књига о Бламу“!

Тишма је писац који је, као и многи наши списатељи, па и Андрић, прошао тих и складан пут од поезије преко новела до романа. Но писао је с великим успјехом и путописе („Другде“). Путописе посебне врсте, оне типичне: више приповједачке. Путовање је тек добар повод, излика, да се исприча неки доживљај непосредно узет и захваћен из животних врева. Онај најнепосреднији. Уосталом, све што је у прози Тишма написао и објавио полази од тога, почива на томе: на најнепосреднијем опсервирању доживљеног, властитог али и општег. Овај је пут од властитог до општег природан, спонтан. Писац га је чврсто прошао, као што се пролази преко моста. Тишма је управо тој непосредности живота, свакодневице, дао непроцјенљив обол. Обично непосредност некако занемарујемо. Отпућујемо се у некаке давне, митске или измишљене предрјеле, теме, мотиве, а занемарујемо стварност ту, око нас, пред носом нам тако рекућу. Тишма је, могло би се рећи, уз још неколико писаца, био уострани заговорник, ангажовани сликар наше свакодневице, такве каква јесте.

У почетку се чинило да јој прилази и приступа однекуд с крајева, из периферијских зајити, маргинално, да по њој трага, чепа, рује и копа са приземних закутака, да га привлачи живот забити и људи по зајитима, које је живот самљео, унизио, на неки начин општено. Међутим, што је ишао даље и дубље својим већ увелико трасираним путем, Тишма се све више одређивао и као сликар оних битнијих појава у нашем животу које смо на неки начин и сами стварали, али смо се од њих у литератури зачудо одадецивали, губили. Јер испод покожице тих страсних психолошких истраживања човјека, увијек се, уз наглашену нашкост, истицао и онај општељудски мотив, који постоји у сваком човјеку али га не посједује сваки писац. Наиме, сваки писац не открије уз први и овај други слој. А Тишма је то полазило за рвом. У романима „За црном девојком“ и „Књига у Бламу“ надгорињавање, прожимање, узајам-

вање и узајамност, та два нужна слоја сваког умјетничког дјела — слој конкретности и слој ушверзаности — била су све изражитија. Дилеме, моралне дилеме не само једног човјека и само тог и тог човјека, него и људи уопште, нас савременика али и оних који ће доћи након нас. И већ долазе. Слутимо их. То дјело наочиглед нас који смо га сустигно пратили постојно се подизало од свакодневног чињеничног реализма до једне заиста свелудске истине, да би с романом „Књига о Бламу“ достигло свој зенит, испуњење.

Тишма је тактом, стилном, начинном, деликатним поступком, успјевао да своје читаоце сучељава са животом какав јесте враћајући нас нашим властитим изворима тј. нама самимма. Он није ишао, поводећи се, за оних излетничких екскурзија наше прозе која се дуго времена естетизантно иживљавала сама у себи, те није је покушавао да се обраћа варкама и фикцијама, миту, историји и осталим параванима, налазећи да је то ипак лакши, заобилазни, конформистичкији пут до истине живота, па и литерарне истине. Његово дјело је животу намјено, животом инспирисано, животу окренуто. Таквом какав јесте, такво какво јесте. Част свим успјелим остварењима било које фелсе, жанра (наравно, све је у рукама писца), но ипак је неизбјежно, макар и неизречено, неминуовно, макар и прећутно, да је дужност, етички смисао посла и позива којим се бавите, ипак мислити на свијет ту око нас, свијет који је био нас, нераскидив, и ту нам никакво резонерство неће помоћи, никакво хладно експериментаторство. Тишма је то добро знао. Знао је да се комотније и лежерније осјећаш кад ни пред ким и ни пред чим ниси обавезан, осим пред самим собом, али га је баш та нутарња властита обавеза нукала да иде тежим путевима. Теким, али и љепшим можда, морално исплативим. Ако се обраћаш фикцији, онда си тишао животворних сокова али зато посједујеш дистанцу. Ако гледаш испред себе, недостаје ти тај потребни размак за размах маште, растојања су ближа, непосреднија, ризик већи, и сл. Међутим, у литерарној срећној не постоје рецепти за успјех, па ни за промашај. Ни догме. Тишма је доказао да за правог писца нема препрека, не важе изanke. Све се може!

Вратимо се, опет, наградама, онемо с чим смо започели овај журналистички темат (на ужас танкоћутних самозваних литерарних чистунаца, анти-журналиста и стерилизатора!) Награде нас приводе одређеним књигама, приводевају да о њима мислимо, да их личитавамо, па чак и посредно: кад неког писца оставе прикраћеног. Истина, ни награда као путокази и тумачи извесних селективних литерарних појава везаних за одређени тренутак неће тргнути из држемежа и летаргије оне који су завјек литератури окренули леђа, али ће бар окуражити оне неодољиве, оне који се увјек колебају и питају, сумњичећи и провјеравајући друге али и себе, ко је у праву: награђени или онај до њега, свеједно.

Литература све и да хоће не може да живи без ичиге пажње, потпуно изолована, пострањена; она мора на неки начин да се помала из анонимности, натура пажњи, да је провоцира, да на себе скреће позорност. Иначе нема сврхе. Стога су, и награде, такве какве већ јесу, увијек релативне, ипак добродошли напути да се о књижевности с времена на вријеме размисли, да се с њом другује. Само у посљедње вријеме смо баш путем награда били упозорени на нова pjesничка и прозна дјела О. Давича, Љ. Симовића, В. Парућ, А. Кнша, Р. П. Ноге и других значајних и занимљивих аутора, наших савременика.

На неки начин прилог тој позорности, ма како мајушан, ма како скроман и спорадичан, био је и овај текст инспирисан лектиром романа А. Тишме „Књига о Бламу“ коме је измакла награда НИН-а, али не и награда, надајмо се, читалачке пажње и љубави.

Ристо Трифковић

IN MEMORIAM

Пабло Пикасо

(1881 - 1973)

ПИКАСО 1901. ГОДИНЕ — ПРТЕЖ РАМОНА КАЗАСА

У НЕДЕЉУ 8. априла, умро је у 91. години један од највећих сликара света, Пабло Пикасо.

Мало је стваралаца који су тако доследно били недоследни, тако стваралачки били везани за време и тако директно изражавали немре, страсти, сукобе и истине своје епохе. Пикасо је био дух који је прожео стваралачким чинио све чега се дотакао, који је и сам свој живот претворио у својервну артистичку сензацију.

Рођен у Шпанији (Малага, 1881), он је од 1900. у Паризу и од тада па све до смрти биће најживља присутност европске уметности XX века, он кога су и мрзели и обожавали, од кога су починјали стилови и велики покрети, отац кубизма, реалиста и мапитар, песник и политичар. Опробао се у свим познатим техникама, уду, фреско сликарству великих димензија, колажу, плакату, дрворезу, литографији, бакропису, керамици, скулптури, сценоској декорацији. Утицао је на читаве генерације и сам падао под утицаје. На самом почетку, око 1900, окупран је Ван Гогом и Тулуз Лотреком. Пре но што ће дефинисати, чувеним „Госпођицама из Авиниона“, принципе кубизма, прешао је огроман распон, у свом стилском развоју, безмало целокупан пут савременог сликарства. Такозвана „плава фаза“ (1901—1904) показује та као надахнутог сликара сиротиње, беде, изгубљених људи и безнаба, у „дружничком периоду“ који траје по при-

лици до 1907. одједном је оптимистички расположен и слика арлекине, циркуске сцене, путујуће гаумце, децу и свој вечни мотив — жену: као портрет, као акт, лежећу или седећу фигуру. Непосредно затим, под утицајем црначке пластике, ради и сам статуе, пртеже и слике, наглашеног пластицизма и упрошћених односа. То је један од подстицаја његовог преласка на кубизам. Крајем првог светског рата почиње класицистичка фаза која траје неколико година и у којој потенцира снажне волумене крупних женских тела у реминисценцији на Енра. Затим се може говорити о двадесетогодишњем периоду својервне романтичарске инспирације: слика сцене у ентеријеру, борбе бикова, извлачећи из подсвести и фантастике облике најчуднијих комбинација. Али то је време и његове „Герице“ која настаје 1937, те ваља најдраматичније осуде масакра, као што ће десетих година, инспирисан страховима рата у Кореји сликати „Рат“ и „Мир“, или голуба мира за Уједињене нације.

Ако су на његовом делу и оставани трага утицаји великих Шпанаца, Ел Грека, Зурбарана и Гоје, или Пусена, Енра и Сезана, ако је осетио величину италијанских мајстора ренесансе, умјетности старе Грчке, помпејанских фресака или црначке пластике, ако је у свему томе надахнуто плодове за своју стваралачку глуд, онда је он и јединствена синтеза тог огромног распона од Алтамире до техницистичке цивилизације друге половине нашег века. Цео низ слика настао је по делма старих мајстора Пусена, Кранаха, Курбеа, читав низ њма настао је у директној вези са „Алжирским жењанама“ Делакроа-а, цела серија надахнута је „Менинама“ Веласкеза. Раскидајући са традицијом импресионизма говорио је: „Не желим да приказујем свет онако како га око види, већ онако како га мисао спознаје“. Због тога му није страна наравица, не смета му литерарни „садржај“ дела, важно је да дело делује, да је живо, много-страно.

Многи су, попут Клода Рода-а, покушавали да олгонетну феномен Пикасо: „Можда би се могло, не оступајући од истине, дати социолошко тумачење Пикасо-а, открити у његовом стваралаштву израз противречности које раздиру нашу епоху, борбу наде и очаја, разарања и стварања, прошлог и будућег. Сасвим је могуће да се и поред такве анализе утврди да је Пикасо најбоље и најчистије изражавао самог себе изражавајући хуманистичке снаге епохе“. (Б. С.)

ЛЕТОПИС

ДЕТИЊСТВО У РЕЧИМА ПИСАЦА СВЕТА

О међународном скупу писаца у Москви

ОВИХ дана је Москва била домаћин једном необичном и врло значајном скупу: првом Међународном сусрету децијих и омладинских писаца. Тема овога скупа, међутим, није била нимало необична: „Писци света и заснивање младог поколења“. Обична тема, зар не. Али, сасвим је разумљиво што се баш та тема, тако формулисана и уједно тако широка, пре других наметнула за разговор писаца који су својим мислима и делима окренути младима у свом племенитом настојању да, колико им таленат омогућава, допринесу њиховом васпитању и образовању, стасању и сазревању.

И ваља одмах нагласити да је овај скуп имао импозантан број учесника и готово исто толико говорника из око четрдесет земаља са свих континената. Већ сама та чињеница даје повода да се каже да је скуп у Москви, изванредно организован и припремљен, био у пуном смислу и значењу — сусрет писаца света. Како би се то још илустративније казало и показало, неће бити на одмет да се помену бар неке земље које су својим представници-

ма биле заступљене на овом међународном скупу стваралаца књижевне речи за децу и омладину. Тако су од европских земаља узели учешћа писци из Француске, Енглеске, Западне Немачке, Аустрије, Швајцарске, Шпаније, Шведске, Норвешке, Финске, Турске, као и писци из свих источноевропских социјалистичких земаља и наше земље (Видос Подгорец и Иван Цековић). Са других континената присуствовали су скупу представници из САД, Кубе, Чилеа, Аргентине, Бразила, Индије, Бангладеша, Северног Вијетнама, Монголије, Јапана, Сенегала, Гане, Сирије и још неких земаља.

„Данашња деца — говори се у апелу свим ствараоцима који посвећују „своја надахнућа младим грађанима наше планете“ — сутра ће стварати, градити, преображавати земљу. ... Писци треба да схвате неопходност стварања сјајних дела која ће развити јасније смисао за лепо код детета и оламењивати свет његових опажања и осећања... Деца су нужне књиге које озаравају њихову веру у себе, веру у људе, у светковине правде и правичности...“

Идеје и речи овога скупа померале су и уклађале политичке границе, јер је детињство једно и може бити једнако лепо на свим меридијанима и под свим поднебјима баш зато што је по отворености за свет и маштовитости његово царство безгранично. Није, стога, нимало чудно што је читав једна недеља у Совјетском Савезу била у знаку деце и омладинске књиге, па и овог Међународног сусрета стваралаца такве литературе. (И. Ц.)

КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Уређивачки одбор: др Петар Волк, Васко Цвијовић, Миодраг Илић, др Драган М. Јерemiћ (главни и одговорни уредник), др Љубиша Јерemiћ, Вук Крљевић (заменик главног уредника), Чедомир Мирковић, Богдан А. Поповић, Владимир В. Предлић (секретар редакције), Владимир Стојинић, Бранимир Шћепановић. Техничко-уметничка опрема: Драгомир Димитријевић.

Књижевни савет: др Димитрије Вучић, др Драгана Делибашић, Енвер Бербековић, др Милош Илић, Душан Матаћ, др Војин Матић, Момчило Миланковић, др Драшко Ребећ, Јара Рибићкић, Душан Скочина, Алекса Челебоновић, Зубо Цумхур, Пал Шафер. Идејно решење графичке опреме Богдан Кришић.

Лист излази сваке друге суботе. Цена 1,50 дина. Годнаша претплата 30, полугоднаша 15 динара, а за иностранство авиоструко. Лист издаје Новинско-издавачко предузеће „Књижевне новине“ Београд, Француска 7. Директор Војислав Вујовић. Телефони: 627-286 (редакција) и 626-020 (комерцијално одељење и администрација). Текући рачун: 60801-601-2089. Рукописи се не враћају. Штампана: „Глас“, Београд, Влајковићева 8.

